Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 28 | nummer 3 | september 2017

NIEUWSBLAD

PAARDENMARKT-SPECIAL

Expositie 360 jaar Paardenmarkt Ameide

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:			
H. van den Heuvel	Voorstraat 99	4132 AP Vianen	tel. 0347-355180
Vice-voorzitter:			
D. Siegersma	Fransestraat 12	4233 ED Ameide	tel. 0183-602676
Secretaris:			
H. de Jong	Kerkweg 27a	4235 VT Tienhoven	tel. 06 13232079
Penningmeester:			
J. Stasse	De Bogerd 19	4233 GN Ameide	tel. 0183-602488
Algemeen adjunct:			
J.A. Maatkamp	Lekdijk 18	2769 GA Langerak	tel. 0183-602071
Leden:			
C. van Gelderen	Prinsengracht 43	4233 ET Ameide	tel. 0183-602198
J. de Gruyter-de Kruyk	Voorstraat 3	4233 EA Ameide	tel. 0183 609280
A. Terlouw-vd Grijn	Vijf Akkers 18	4235 AH Tienhoven	tel. 0183-602110
J. Verwolf	Paramasiebaan 4b	4233 EX Ameide	tel. 0183-601749

BESCHERMHEER

dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide

ERELEDEN

C.W. Broekman, K. van der Grijn, A.M. den Oudsten, C. Rijnhout en R.A. Tieman

CORRESPONDENTIEADRES

H. de Jong info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

J. de Gruyter-de Kruyk marjan_de_gruyter@hotmail.com

J. Verwolf verwo360@planet.nl

REDACTIE NIEUWSBLAD

A.P. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn2@gmail.com

A. Tukker ajtukker1943@kpnmail.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €17,50 per jaar, over te maken op bankrekeningnummer NL42RABO0301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.
Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Drukwerk: Van der Perk Groot-Ammers

Inhoud september 2017

3 Van de hoofdredacteur

4 Verenigingsnieuws

4 Reactie(s) van lezers

4 Boekrecensie

5 De familie Van Bruggen

7 Uitnodiging lezing op donderdag 16 november 2017

8 Enkele grepen uit de geschiedenis van de Viaanse Paardenmarkt

11 Enkele grepen uit de geschiedenis van de Paardenmarkt van Ameide

16 Beestenmarkten te Ameide

18 Expositie t.g.v. het 360-jarig bestaan van de Paardenmarkt van Ameide. Woensdag 11 t.e.m. zaterdag 14 oktober 2017

24 Bespiegelingen van Piet van Zessen n.a.v. de 350ste Paardenmarkt in 2007

26 Een feest van soeppan en rollade

30 Genot en ontspanning in Ameide. De paardenmarkt en kermis van 1885

33 Harddraverijen en harddravers in Ameide en Tienhoven

44 Het Paard in de beeldende kunst

Afbeelding voorblad

Deze spannenende actiefoto is gemaakt in 1987 en beschikbaar gesteld door Krijn van der Ham.
Op de kiek zien we, boven de staart van het paard, vlnr.: Gerie Kool, ?, Wim (met zonnebril) en Coby den Hartog met hun kinderen Rick en Johan, geflankeerd door de ouders van Coby den Hartog-van Wijngaarden.

Van de hoofdredacteur

Beste leden en meelezers van het Nieuwsblad,

Voor u ligt het derde nummer van de 28ste jaargang het Nieuwsblad van de Historische vereniging Ameide en Tienhoven. Dit herfstnummer is voor een groot deel gewijd aan de belangrijkste gebeurtenis in Ameide in de herfst – de Paardenmarkt. Dit jaar is het 360 jaar geleden dat Hendrik III van Brederode toestemming gaf om binnen Ameide een jaarlijkse Paarden- en Beestenmarkt te houden. Een besluit van grote betekenis omdat hiermee de bijzondere positie van Ameide opnieuw erkend werd door de soeverein van 'Stede Ameide'.
We beginnen met het verenigingsnieuws en andere actualiteiten, waaronder de aankondiging van een lezing over "Het leven en werk van J.W. Ooms". Onze voorzitter, Hans van den Heuvel, schreef over de "nichten en neven Van Bruggen", de (achter)kleinkinderen van Hannes van Bruggen, die dit voorjaar een reünie hadden in Ameide.
De hoofdmoot is een serie artikelen met het Paard en de Paardenmarkt in de hoofdrol. Reeds lang bestaat er een verband tussen de paardenmarkten van Vianen en Ameide. De eerste wordt jaarlijks "op de woensdag vóór de tweede donderdag in oktober" gehouden, d.w.z. één dag voor die in Ameide. Onze voorzitter is ook bestuurslid public relations en communicatie van de Stichting Paardenmarktcomité Vianen. Hij schreef artikelen over de geschiedenis van de Paardenmarkt in beide plaatsen. Ons lid Ben Remie uit Nieuwegein schreef over de Beestenmarkten, die eind 19de eeuw in voor- en najaar te Ameide werden gehouden. Natuurlijk wordt er ook aandacht besteed aan de Expositie 360-jaar Paardenmarkt in Ameide, die van 11 t/m 14 oktober in de Sionkerk te bezichtigen is. Enkele foto's, die daar in groot formaat worden gepresenteerd, zijn in dit Nieuwsblad opgenomen.
Een tweetal beschrijvingen overgenomen van weekbladen uit 1885 en 1960 laten de bijzondere sfeer van paardenmarkten in die jaren tot uiting komen. Dat geldt ook voor de 'bespiegelingen' uit 2007 van Piet van Zessen Hij was jarenlang veehandelaar en bestuurslid van het Paardenmarktcomité Ameide.
Een compleet andere activiteit met paarden waren de harddraverijen, die eind 19de eeuw ook in Ameide met enige regelmaat plaatsvonden. Paardenraces, die destijds veel publiek trokken en voor veel vertier zorgen. In Ameide woonde zelfs enige tijd een (semi)professionele harddraver.
We sluiten af met een artikel over de rol van het paard in de beeldende kunst. Talloze malen zijn paarden afgebeeld op schilderijen en standbeelden. Soms ging het om het paard zelf, maar heel vaak om de persoon die op het paard zat.

Met dit nummer van het Nieuwsblad voltooi ik het tweede jaar als hoofdredacteur. Na het (te vroege) overlijden van Herman Beckmann heb ik inmiddels acht nummer 'gevuld' met historische artikelen over Ameide en Tienhoven. De plannen voor de inhoud van de volgende twee bladen zijn al vergevorderd. Ik doe dit alles met veel plezier en toewijding en daardoor kost het mij vrij veel tijd. Bij deze wil ik nogmaals een oproep doen aan de leden van de HVAT en andere lezers van het Nieuwsblad om ook zelf eens en bijdrage te schrijven. Men is daarbij vrij in de keuze van het onderwerp, als er maar een verband te leggen is met Ameide en Tienhoven. Voor informatie staat het u vrij om contact met mij op te nemen per mail bram.provoost@kpnplanet.nl of telefoon 0183-601568 en 06 22393710. Ik ben benieuwd naar uw reacties. Tenslotte wens ik u wederom veel leesplezier toe.

Met vriendelijke groeten,
Bram Provoost

◄ *In de jaren 1930 vonden tijdens de paardenmarkt onder grote belangstelling kinderspelen plaats. Waar nu de botsauto's voor vertier zorgen, deed men toen aan Tonkruipen, Blaastrappen, Pop-kussen, Stoelendans en Koekhappen. Wie kent ze nog, deze spelen?*

Reactie(s) van lezers

De heer R. Lakerveld attendeerde ons op een onjuistheid in het vorige nummer (2107-2) van dit Nieuwsblad. In het In memoriam voor oud-bestuurslid Margo de Bruin, opgenomen onder het kopje 'Ontwikkeling Ledenbestand' staat abusievelijk vermeld dat zij een dochter is van het echtpaar De Bruin-de Wit. Hierbij de juiste gegevens. Margo de Bruin was de jongste dochter van Govert de Bruin (1909-1988) en Marigje Baas (1909-1987). Zij zijn in 1934 getrouwd en kregen drie dochters, Willemijntje (1939-2007), Neeltje (1940-1985) en Margo (1947-2017).

Boekrecensie

"Gaandeweg Ameide" van Marijtje A. Struik

Kort geleden is er een boek verschenen waarin Ameide een belangrijke rol speelt. De schrijfster Marijtje A. Struik vertelt hierin hoe zij in 2016, inmiddels 80 jaar oud, toch nog in Ameide is gaan wonen. Hiermee gaat een lang gekoesterde wens in vervulling. Zij beschrijft niet alleen de gebeurtenissen rond haar verhuizing van een groot huis in Peursum naar een veel kleiner appartement in Open Vensters (Ameide), maar zij vermeldt ook allerlei historische wetenswaardigheden over Ameide en omgeving.
Vijftig jaar geleden maakte zij voor het eerst kennis met Ameide via Gerrit Streefkerk, een van de oprichters en eerste voorzitter van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Hij was de aannemer van haar eerste huis. Eerdere pogingen om in Ameide te komen wonen mislukten, maar in het boek is te lezen wat haar bewoog om alsnog in Ameide te gaan wonen.
"Gaandeweg in Ameide. Een tocht met schrijfsels en twijfels' is vol van vlot vertelde persoonlijke verhalen. Het boek is gemakkelijk leesbaar, mede door het gebruik van vrij grote letters. Het is voorzien van een groot aantal afbeeldingen. Voor het merendeel foto's, tekeningen en aquarellen van eigen hand. De schrijfster heeft dit boek in eigen beheer in een beperkte oplage uitgegeven. Deze eerste druk is inmiddels (haast) uitverkocht. Mevr. Struik denkt na over een herdruk. Bij voldoende belangstelling wil zij een aantal boeken laten bijdrukken. De kosten zullen ca. € 17,50 per boek bedragen.
Belangstellenden kunnen voor informatie mailen naar: e.venderbos29@gmail.com

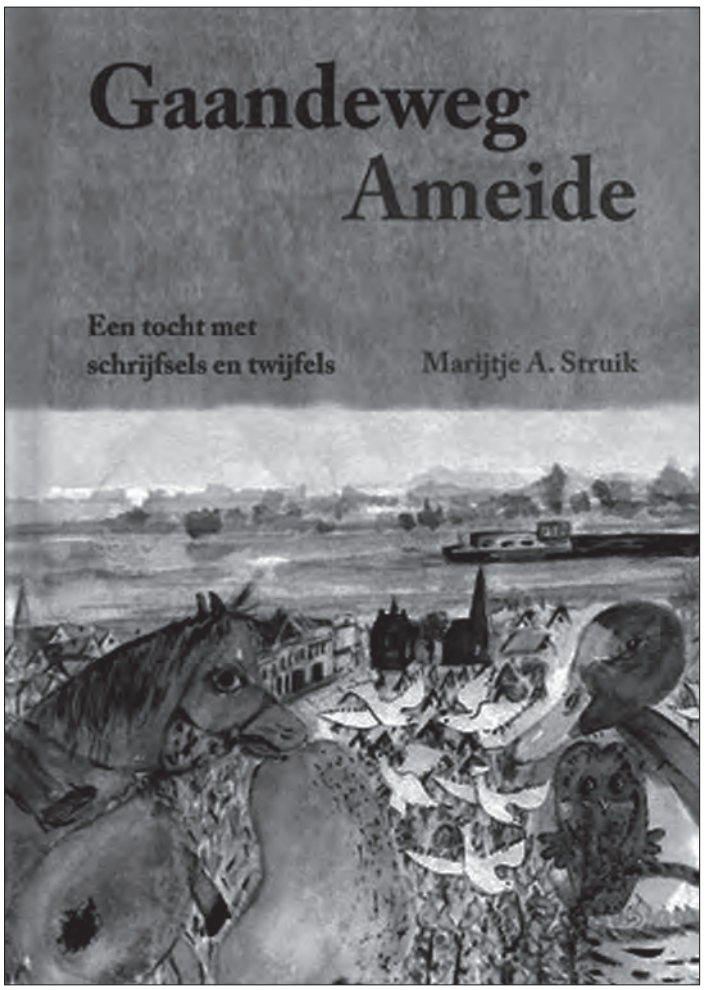

Al schrijvend boks ik me dagelijks een weg door het leven. Als een lichtgewicht bokser, zo voel ik me. Alles wat zwaar is ga ik, ook letterlijk, vanwege mijn gezondheid uit de weg. Ik mag verhalen vertellen.
Gebeurtenissen zoals ik ze ervaar, noteer ik. Bij het schrijven daarvan voel ik vaak Gods leiding. Daarom, wat mijn geloof betreft, ben ik wel een zwaargewicht, zo zou men kunnen zeggen. Wie daar niet tegen kan, moet dit boek niet lezen. Over mijn geloof wil ik duidelijk zijn. Ik geloof niet in Iets of in de Wetenschap, maar in een levende God.
Dag aan dag voel ik me gedragen door Zijn hand en probeer te vertrouwen op Zijn leiding.
Zelf was ik er vast van overtuigd dat ik in het Peursumhuis de rest van mijn leven zou blijven wonen, maar als door een wonder gaat mijn wens van twintig jaar terug in vervulling. Wonen in Ameide.
Gaandeweg mocht ik het stadje beter leren kennen en na precies een jaar vol weifels en twijfels kan ik het woord 'gaandeweg' schrappen en is de overtocht van de Giessen naar de Lek werkelijkheid geworden.

De familie Van Bruggen

Tiendweg nr. 14 (vroeger nr. 8) in Tienhoven.

Hans van den Heuvel

Door een grote toevloed van kopij was er in de vorige editie van het Nieuwsblad onvoldoende ruimte voor een artikel over de familie Van Bruggen. Dit artikel wordt in deze editie alsnog gepubliceerd. Niet onvermeld mag blijven dat de familie aan onze vereniging een aantal oude foto's en ander uit historisch oogpunt interessant materiaal heeft geschonken.

De voormalige raadszaal op de eerste verdieping van het oude stadhuis op de Dam Ameide vormde in de middaguren van zaterdag 1 april 2017een passend decor voor de reünie van de "nichten en neven Van Bruggen": kleinkinderen en achterkleinkinderen van Johannis Cornelis van Bruggen en Teuntje Ringelesteijn, die samen met hun partners een groep van in totaal 32 personen vormden.
Het samenzijn was primair bedoeld om "elkaar weer eens te ontmoeten en bij te praten". Daarnaast werd er onder leiding van Johan van Bruggen, een van de vier in Nieuwegein wonende leden van onze vereniging, uitgebreid aandacht besteed aan de omstandigheden, waaronder de (groot)ouders van de aanwezigen in de eerste helft van de vorige eeuw in Tienhoven opgroeiden en in Ameide naar de "School met den Bijbel" gingen.

Een onaangekondigd, maar niet minder interessant onderdeel van het programma was de overdracht van een aantal attributen uit de nalatenschap van Peter (Peet) van Bruggen en zijn echtgenote Cornelia Maria (Cor) van Gent, die vanuit onderling nogal verschillende invalshoeken verband houden met het nog niet zo verre verleden van Ameide en Tienhoven en door voorzitter Hans van den Heuvel dan ook in dank werden aanvaard. De attributen werden bijeengebracht en overhandigd door Peter van Bruggen uit Assen, de oudste zoon van het echtpaar.
Het gaat in willekeurige volgorde om:

- de originele vlag van het in 1932 opgerichte, niet meer bestaande "Christelijk Dameskoor Hosanna Ameide";
- een glazen plaat met de tekst "Als onderduiker bleef ik Holland trouw. 1940-1945. Ik leefde als een visje onder water en hield m'n …. snater";
- twee drinkglazen, het ene van de "Accordeon Vereniging Avanti Ameide" en het andere van het Uniformfonds van de "Drumband Ameide". Ook deze verenigingen bestaan niet meer, en
- vier (zeer) oude familiefoto's, opgeborgen in een enveloppe met het opschrift: "Onbekende portretten. Fam. Meyer. Joods echtpaar. Ameide".

Johannis Cornelis (Hannes) van Bruggen (1878-1954) en zijn echtgenote Teuntje Ringelesteijn (1877-1924) woonden in de nog altijd bestaande behuizing Tiendweg nr. 14 (vroeger Tiendweg nr. 8) in Tienhoven. Hij was de jachtopziener van mr. Hendrik Jacob Doude van Troostwijk (1862-1925), burgemeester van Loenersloot en Ruwiel, en diens tweede zoon mr.

Willem Isaäc Doude van Troostwijk (1894-1965), burgemeester van Loenen, Loenersloot en Ruwiel, bij wiens overlijden het geslacht Doude van Troostwijk in mannelijke lijn uitstierf. De laatstgenoemde was tevens de laatste telg van het geslacht Doude van Troostwijk, die Heer dan wel Vrouwe van Tienhoven is geweest[1].

Het echtpaar Van Bruggen-Ringelesteijn had tien kinderen, die allen in Tienhoven ter wereld kwamen:

1. Maria (4 januari 1900 – 24 februari 1902).
2. Gerrit (25 april 1902 – 21 oktober 1963). Hij was gehuwd met Jo Koekkoek en had twee kinderen, Hans en Cobie.
3. Arie Otto (12 november 1903 – 30 mei 1966). Hij was gehuwd met Jaantje Damsteeg en had vier kinderen, Teus, Piet, Gerrie en Hans.
4. Maria (25 maart 1906 – 9 februari 1973). Zij was gehuwd met Wim Goudriaan en had twee kinderen, Ben en Teuni.
5. Johannes Cornelis (Jo) (10 juni 1908 – 7 december 1968). Hij bleef ongehuwd.
6. Teunis (20 december 1910 – 11 februari 1997). Hij was gehuwd met Aartje Lakerveld en had twee kinderen, Kees en Teuni.
7. Hendrijntje (Trijn) (7 maart 1913 – 9 Maart 1994). Zij was gehuwd met Dirk Bouwmeester en had drie kinderen, Wim, Hans en Teuna.
8. Andries (24 juli 1915 – 10 november 2005). Hij was gehuwd met Jantje Versluis en had zes kinderen, Johan, Gerda, Tiny, Kees, Gerard en Marjan.
9. Wouter (25 februari 1918 – 14 december 1985). Hij was gehuwd met Annie Schrijvershof en had zes kinderen, Thea, Nico, Wout, Ploni, Otto en Anneke.
10. Peter (Peet) (17 maart 1921 – 7 december 1991). Hij was gehuwd met Cornelia Maria (Cor) van Gent en had drie kinderen, Trudy, Peter en Gert.

Van deze 10 kinderen van het echtpaar Van Bruggen-Ringelesteijn en hun partners is niemand meer in leven.
Vermeldenswaard is nog dat de jongste zoon Peet van Bruggen niet alleen in Ameide en Tienhoven, maar ook elders in den lande bekendheid genoot. Hij was directeur van een van de grote militaire muziekkorpsen van de Koninklijke Landmacht, de Johan Willem Frisokapel. De thuisbasis van deze kapel, die in het begin van deze eeuw in het kader van een veelomvattende reorganisatie werd omgedoopt tot Koninklijke Militaire Kapel "Johan Willem Friso", is Assen, waar hij jarenlang met zijn gezin woonde en op 7 december 1991 op zeventigjarige leeftijd overleed. Peet van Bruggen was Ridder in de Orde van Oranje-Nassau met de Zwaarden.

1 Zie ook het artikel "Enkele grepen uit de geschiedenis van de Ambachtsheerlijkheid Tienhoven" van Hans van den Heuvel, gepubliceerd in het Nieuwsblad HVAT, 2011, Jrg, 22, nr. 4, blz. 12-24.

▲ *Staand, vlnr.: Peet van Bruggen, Dirk Bouwmeester en Wim Goudriaan.*
Zittend, vlnr.: Arie van Bruggen, Jo van Bruggen, Andries van Bruggen, Wout van Bruggen en Teunis van Bruggen.

Uitnodiging lezing

op donderdag 16 november 2017

De Historische Vereniging Ameide en Tienhoven nodigt uit voor het bijwonen van een lezing op donderdagavond 16 november 2017 in het historische Stadhuis op de Dam.

Aanvang 20.00 uur
Spreker is Jan Boele
Onderwerp voor deze avond:

Het leven en werk van J.W. Ooms (1914-1974) in beeld

Johannes Willem (Jo) Ooms werd in op 19 januari 1914 te Groot-Ammers geboren en hij overleed op 16 maart 1974 in Giessenburg. De spreker neemt u via verschillende markante punten mee langs de tijdlijn van zijn leven.
Jan Boele is de auteur van het boek ***J.W. Ooms. Een biografie***. Aan de hand van unieke beelden zal hij vertellen over Ooms, die vooral bekend is als schrijver van boeken over de Alblasserwaard. Boeken als *De Korevaars*, *Dijkleger, Water over Holland, De Haneveertjes* en *Met paarden door de nacht* roepen bij velen herinneringen op. Naast streekromans schreef hij kinder- en jeugdboeken, historische romans en meer dan 1000 verhalen en artikelen.
Zijn artistieke talent is ook zichtbaar in de ruim 1500 aquarellen, tekeningen en schilderijen die hij maakte. Daarnaast was hij striptekenaar en illustrator.
Ooms was ook op vele andere fronten actief. Zo was hij medeoprichter van een verzetsgroep en betrokken bij het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog. Kort na de oorlog was hij een bekend politicus in de gemeenteraad van Soest en was hij directeur van verschillende bibliotheken en andere culturele instellingen. Hij was bovendien een verdienstelijk dammer op provinciaal niveau en sleepte hij verschillende hoofdprijzen in de wacht met het fokken van geiten.

Eén van de vele boektitels van J.W. Ooms.

De biografie
Het rijk geïllustreerde boek ***J.W. Ooms. Een biografie*** is op 16 november 2017 verkrijgbaar. Het boek is bovendien te bestellen via de website www.jwooms.nl of elke zaterdagmiddag tussen 14.00 en 16.30 uur in Museum Het Voorhuis in Bleskensgraaf te koop.

CONTRIBUTIEBETALING 2017

Mijn medebestuursleden en ik zijn er - zoals onze zuiderburen zo mooi zeggen - "fier op" dat onze vereniging niet minder dan 651 leden telt. Maar we zijn er weinig gelukkig mee dat 292 van deze 651 leden op 1 juli van dit jaar hun contributie nog niet hadden betaald.
De ervaring leert dat het wat dit betreft eigenlijk nooit gaat om de een of andere vorm van opzet, maar om het "uit het zicht raken" van de eerder dit jaar verzonden brief van penningmeester Jettie Stasse. Daarom doen we een dringend beroep op de betrokkenen om - kan het zijn spoedig - een bedrag van tenminste 17,50 euro over te maken op bankrekening NL42RABO 0301952248 t.n.v. de penningmeester van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, onder vermelding van lidnummer, postcode en huisnummer. Het geld is hard nodig ter bekostiging van de vele verenigingsactiviteiten.

Hans van den Heuvel, voorzitter,

Enkele grepen uit de geschiedenis

Hans van den Heuvel

De Viaanse Paardenmarkt dateert uit de tijd van Sweder van Beusichem, die zich omstreeks 1260 ten westen van de Heerlijkheid Hagestein, aan de zuidelijke oever van de Lek, vestigde. Deze locatie lag destijds in het grensgebied tussen de Graafschappen Holland en Gelre enerzijds en het Bisdom Utrecht anderzijds. Sweder liet een versterkte boerderij bij de Bol in Vianen verbouwen tot een kasteel, waaromheen sprake was van handel en nijverheid. De bedrijvigheid nam toe toen hij in 1271 van zijn vader Steven van Beusichem en de bisschop van Utrecht het recht verwierf om twee jaarmarkten te houden, waarvan de data nauwkeurig werden omschreven: de eerste markt werd gehouden op het octaaf (= periode van acht dagen, voorafgaand aan de viering van kerkfeesten) van het virgilie (= de avond of dag voor de viering van een kerkelijke feestdag) van Maria Hemelvaart, de tweede acht dagen voor het virgilie van Allerheiligen. Naar de huidige tijdrekening komt dat neer op 22 augustus respectievelijk 23 oktober. Er wordt vanuit gegaan dat de tegenwoordige Paardenmarkt de voortzetting is van de tweede markt.
Het is zo goed als zeker dat Sweder zelf het verzoek om te markten te mogen houden heeft ingediend. De vereiste toestemming was overigens niet zozeer nodig om handel te mogen drijven als wel om dat te mogen doen onder de zogenaamde Koningsban. Dit hield in dat kooplieden en handelaren een vrijgeleide kregen en immuniteit genoten gedurende de marktdagen, wat niet betekende dat alles dan was toegestaan. Integendeel, de vrijwaring gold uitsluitend voor lopende geschillen en rechtszaken.
In de tijd van Sweder bestond er al een vrije boerenstand, die een vrij goed ontwikkelde polder ter beschikking had. Zo doende werd op de markten ook vee verhandeld: niet alleen paarden, maar ook koeien, varkens, schapen en geiten. De huidige markt heette dan ook eeuwenlang "Paarden en veemarkt".
De rijke Willem van Duivenvoorde (ca. 1290-1353), de man van Heilwich Swedersdr. van Vianen (ca. 1297-1351), zag in de door de markten ontstane bedrijvigheid mede aanleiding om "tot verheffing van Vianen een stad te bouwen en bovendien de tanende en teloorgaande glorie van Utrecht naar zich toe te trekken". Dit leidde op 22 september 1336 tot de afkondiging van stadsrechten voor Vianen. Sindsdien zijn er markten gehouden op de – naar alle waarschijnlijkheid speciaal daarvoor aangelegde - brede Voorstraat.
Sinds 1271 zijn er eeuwen verstreken, zonder dat bekend is of er altijd wel markten gehouden zijn en wanneer er voor het eerst sprake was van een speci-

van de Viaanse Paardenmarkt

fieke paardenmarkt. De tekst van een publicatie uit 1640 verschaft in dit opzicht enige informatie: Het in het charter van 1271 vermelde vrijgeleide was ook toen nog van kracht.
Andere sporen uit het verleden zijn terug te vinden in het stadsarchief van Vianen, zoals een brief uit 1662, waarin de dertienjarige Wolfert van Brederode (1649-1679), met toestemming van zijn moeder Louise Christine, het gemeentebestuur van Vianen op de hoogte stelt van zijn voornemen om de Paardenmarkt te verbeteren. In deze brief wordt tevens gewag gemaakt van enkele prijzen om “”daermede de Paerden Copers aan te trekken”. Ook vraagt hij de bestuurders hem te adviseren over de verbetering van de markt, die kennelijk in het slop was geraakt.
Een publicatie uit 1824 laat zien dat er ook een periode is geweest, waarin twee Paardenmarkten per jaar werden gehouden. In de publicatie staat namelijk dat ”Schout en Gemeente-Raad” van Vianen van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland toestemming hebben gekregen om op 9 juni en 13 oktober Paardenmarkten te houden. Bij die gelegenheid werd ook gerept van de toekenning van een paar “Zilveren Sporen” aan degene die de meeste paarden kocht. In 1988 werd besloten om deze prijs weer toe te kennen, en wel aan degene die de meeste paarden aanvoert.
Niet onvermeld mag blijven dat het gemeentebestuur in 1796 al een prijs beschikbaar stelde: een schitterende Manenkam, voorzien van het stadswapen van Vianen.
Oudere inwoners van Vianen weten nog van vorige generaties dat de markt eertijds in de toen nog overwegend agrarische gemeente vooral door “boeren en buitenlui” werd bezocht. De markt werd ook in die dagen al gehouden op de woensdag voor de tweede donderdag in oktober, of zoals men vroeger zei “daags veur de Meerkerksche en de Termeise Peerdenmarten”. De markten werden ook bezocht door rondtrekkende paardenhandelaren, ook van buiten onze landsgrenzen. Zo stond in de *“Kolniyche Zeitung”* van 2 oktober 1875 een advertentie van de burgemeester van Vianen, waarin hij aankondigde dat er *“am Mittwoch 13. Oktober ein freie Pferdenmarkt Statt finden wird”*. De warenmarkt was destijds van minder belang dan nu het geval is: een beperkt aantal kramen in de sector “koek-en-zopie” en enkele standwerkers en straatmuzikanten; dat was het wel zo’n beetje.
In de loop van de jaren zestig van de vorige eeuw deden zich in toenemende mate problemen van een geheel andere aard voor, die direct samenhingen met de mechanisatie van de landbouw en de transportsector, waardoor de trekkracht van het paard overbodig werd. Om hieraan het hoofd te bieden, werd besloten om als publiekstrekker een aantal “vermakelijkheden” te introduceren, zoals een draaimolen, een

Paardenmarkt op de Voorstraat in Vianen

zweefmolen en een oliebollenkraam. Van een "kermis" mocht niet worden gesproken, want die was in 1949 bij besluit van de gemeenteraad van Vianen afgeschaft om te voorkomen dat de inwoners en hun familieleden en bekenden het zuur verdiende geld in korte tijd zouden verbrassen.
Na rijp beraad werd in de eerste helft van de jaren zeventig besloten om het roer om te gooien in die zin dat de paardenhandel goeddeels werd vervangen door een professionele paardenkeuring. De eerste inschrijving vond plaats in 1975 met als resultaat de aanvoer van 76 paarden, waarvan er negen voor de handel bestemd waren. In het jaar 1988 was de aanvoer het grootst: 220 paarden, waarvan honderd voor de handel. Later werd besloten om de aanvoer te limiteren en te bepalen op een maximum van 120 paarden. De keuring en ook het ringrijden (met aanspanningen en "onder het zadel") trokken van meet af aan veel publiek, ook al omdat tekst en uitleg werd gegeven door TV-prominenten uit die dagen als Tanja Koen (NCRV), Dick van Rijn (AVRO) en Dick Veldhorst (NCRV), van wie de laatste goed thuis was in de wereld van de paardensport. De NCRV droeg overigens ook in materiële zin bij aan het evenement door de overdracht (in 1979) van de wagen van het fameuze televisie-programma "Farce Majeure", die nog altijd gebruikt wordt om de jury van de Paardenmarkt te huisvesten.

In 1976 kwam het tot de oprichting van de "Stichting Paardenmarktcomité Vianen", waarvan de bestuursleden zich niet alleen in de maand oktober, maar het gehele jaar door beijveren om op passende wijze vorm en inhoud te geven aan het festijn. Medio juni 2013 kregen ze loon naar werken, toen de Paardenmarkt Vianen – als eerste en vooralsnog enige paardenmarkt hier te lande – op de Nationale Inventaris van Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland werd geplaatst. Deze prestigieuze onderscheiding vloeit voort uit de UNESCO-conventie van het Immaterieel Erfgoed, die de Nederlandse regering in 2012 heeft ondertekend.
In de loop der jaren zijn aan de opzet van de Paardenmarkt verscheidene nieuwe elementen toegevoegd. Het gaat hierbij in chronologische volgorde onder andere om:

- Het organiseren van de "Vijfheerenlandentocht"- een tocht met antieke rijtuigen door de wijde omgeving van Vianen in de zomerperiode, die van 1978 tot 2009 heeft bestaan;
- Het aanbrengen van feestverlichting in de stadsgracht en op enkele andere plaatsen (vanaf 1980);
- Het organiseren van een lampionoptocht voor de jeugd aan de vooravond van de Paardenmarkt (vanaf 1988), en
- Het moderniseren van de kermis , die sinds 1993 wordt gehouden op het Evenemententerrein (een continu proces).

Het bestuur van de "Stichting Paardenmarktcomité Vianen" heeft een open oog voor nieuwe ontwikkelingen in het besef dat ook met betrekking tot de Paardenmarkt geldt dat stilstand achteruitgang is.

Enkele grepen uit de geschiedenis van de Paardenmarkt van Ameide

Hans van den Heuvel en Bram Provoost

De geschiedenis van de Paardenmarkt van Vianen en die van de Paardenmarkt van Ameide zijn in menig opzicht met elkaar verweven. De voornaamste oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat in het verre verleden verscheidene telgen van het roemruchte adellijke geslacht Van Brederode, die zowel Heer van Vianen als Heer van Ameide waren en op grond daarvan in deze contreien de dienst uitmaakten. Dit hield in dat ze zich ook intensief met het marktwezen bemoeiden. De bekende bepaling dat de Paardenmarkt van Vianen gehouden dient te worden op de woensdag vóór de tweede donderdag in oktober, of zoals het vroeger heette *"daags veur de Meerkerksche en de Termeise Peerdenmerten"*, herinnert nog aan die tijden van weleer.
De Paardenmarkt van Ameide is aanzienlijk minder oud dan die van Vianen, waarvan de geschiedenis teruggaat tot Sweder van Beusichem, die zich – zoals beschreven in het voorgaande artikel - omstreeks 1260 ten westen van de Heerlijkheid Hagestein, aan de zuidelijke oever van de Lek, vestigde. Hij liet daar een versterkte boerenhoeve uitbouwen tot een kasteel, waaromheen zich geleidelijk allerlei vormen van handel en nijverheid ontwikkelden, die de basis vormden voor de latere markt.

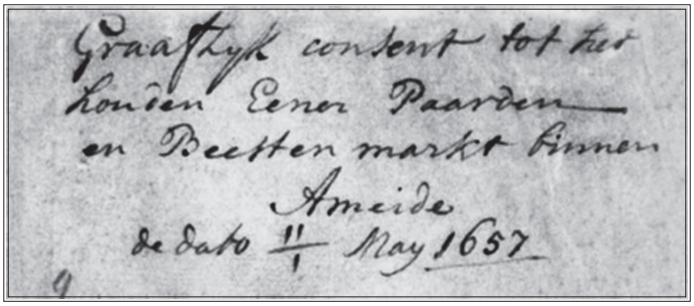
Graaflyk consent tot het
houden Eener Paarden
en Beesten markt binnen
Ameide
de dato 11/1 May 1657

De Paardenmarkt van Ameide ontstond bijna vier eeuwen later, en wel door een *"Graaflijk consent (toestemming) tot het houden Eener Paarden- en Beestenmarkt binnen Ameide de dato 11/1 Maij 1657"*. Het recht om de markt te houden werd verleend door een van de laatste mannelijke leden van het geslacht Van Brederode. Het betrof de op 28 november 1638 geboren Hendrik III, de 17e Heer van Brederode, de oudste zoon uit het tweede huwelijk van Johan Wolfert van Brederode (1599-1655) met Louise Christine van Solms-Braunfels (1606-1669). In het document noemt hij zich *"Henrick van Brederode, geboren Grave van den Graeffelijcken Huijse van Holland[1], Souverain van Vianen en Ameijde etc Erffburchgraef van Utrecht, Heere van Brederode, Cloetingen, Noordeloos, Haeften, Hellouw etc. Colonnel[2]"*.

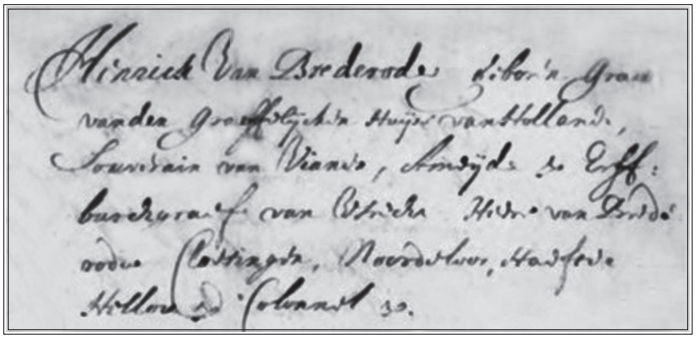
Henrick Van Brederode geboren Grave
van den Graeffelijcken Huijse van Holland,
Souverain van Vianen, Ameijde &c Erff:
burchgraef van Utrecht Heere van Brede
rode Cloetingen, Noordeloos, Haeften
Hellouw &c Colonnel &c.

Er wordt in bepaald dat de paarden- en beestenmarkt van twee dagen te Ameide telkenjare zou worden gehouden op de *"Dijnsdaeche naer Baemisse"* d.w.z. dinsdag na de viering van de mis van Sint Bavo, die op 1 oktober viel. Na de invoering van de nieuwe (Gregoriaanse) tijdrekening werd besloten om voortaan de tweede donderdag in oktober als zodanig aan te houden.
Het desbetreffende document is overigens niet door Hendrik van Brederode ondertekend, maar te 's-Gravenhage door zijn moeder, *"Louijse Kristine gravinne Douagiere[3] Van Brederode"*. Hendrik was afwezig omdat hij in maart 1657 in Franse dienst was getreden en zich bekwaamde in de wapenhandel[4]. Twee maanden later, op 1 juli 1657, is deze Hendrik, nog maar achttien jaar oud aan de mazelen overleden te Amiens (Frankrijk).

Hendrik wordt opgevolgd door zijn jongere broer Wolfert, de 18e en laatste Heer van Brederode (1649-1679) Wolfert is de op één na jongste zoon van Johan

1 Dat deze jeugdige Hendrik zich geboren Graaf uit het Huis van Holland noemt is vrij aanmatigend. Na het afzweren in 1581 van Filips II, de toenmalige graaf van Holland, was er in de praktijk geen graaf meer en berustten de grafelijke rechten bij de Staten van Holland en West-Friesland.
2 Hendrik kreeg een militaire opleiding . Hij werd in 1652 ritmeester van een compagnie vaandelruiters. In 1656 volgde hij zijn vader op als kolonel van het regiment Van Brederode.
3 Douagiere is een oude vorm van het Douairière, adellijke weduwe; weduwe van een aanzienlijk persoon.
4 Bekwamen in de wapenhandel betekent hier 'oefenen in het gebruiken van wapens'.

Wolfert en Louise Christina. Omdat hij in 1657 nog maar 8 jaar oud is, treedt zijn moeder op als voogdes. In 1661 verschijnt er opnieuw een *"Graaflijk consent tot het houden van een tweede Paarden en Beestenmarkt binnen Ameide. De dato 19/29 octob: 1661"*

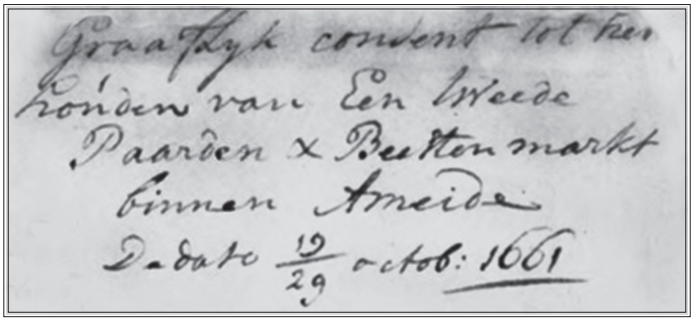

De jonge Wolfert wordt ook met de nodige titels omschreven: *"Wolpherdt van Brederode, geboren Grave vanden Graeffelijcken Huijse Holland, Souverain van Vianen, Ameijde etc. Erffburchgraeff van Utrecht, Heere van Brederode, Noordeloos, Cloetingen, Haeften, Herwijnen, Hellou, Nievelt, der Landen ende Heerlickheden van Vosholl etc. Ritmeester."* De heerlijkheden Herwijnen, Nievelt en Vosholl[5] zijn toegevoegd en de militaire rang van de dan 12-jarige Wolfert is ritmeester.

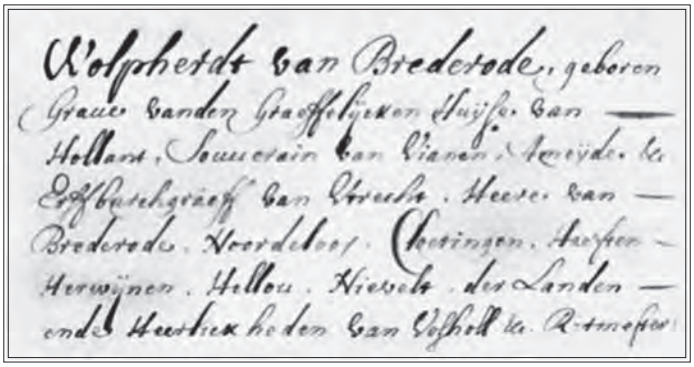

Het document wordt ondertekend *"op onsen Huijse Batesteijn bij Vianen"* door *"Wolfert Comte Le Hollande Brederode[6]"* en mede ondertekend door zijn moeder *"Louijse Christine gravinne Douagiere Van Brederode"*. Deze tweede markt van eveneens twee dagen zal worden gehouden op *"dijnsdagh naer Paeschen"*. Het is niet bekend waarom er in 1661 in Ameide een tweede "Paarden- en beestenmarkt" werd ingesteld, maar Ameide had dus vanaf 1662 zowel een voorjaars- als een najaarsmarkt. Het is niet bekend hoe lang de tweede paardenmarkt in het voorjaar heeft bestaan. Uit een bericht in de Schoonhovensche Courant blijkt dat er in 1870 nog/weer sprake is van een Vrije Voorjaars- Beestenmarkt[7], die op vrijdag 15 april 1870 werd gehouden. Er werden slecht 25 stuks vee ter markt gebracht. De reden zou kunnen zijn dat de markt op Goede Vrijdag was, die in naburige gemeenten als een kerkdag gevierd wordt.

In de loop der eeuwen is in officiële documenten met enige regelmaat gewag gemaakt van bepalingen betreffende de Ameidese Paardenmarkt. Hieronder volgen enkele voorbeelden hiervan, met een aantal bijzonderheden,
Op 27 september 1699 verschijnt een ordonnantie (= beschikking) van *"Amelia[8], Gravinne Douairière ende Edele Vrouwe van der Lippe, geborene Burg-Gravinne ende Gravinne van Dona, Souveraine van Vianen, Ameide &c. Erf-Burg-Gravinne van Utrecht, Vrouwe van Noordeloos, Cloetingen, Hafte, Herwijnen, Hellou, Nieveld, &c."* Hierin wordt vastgesteld dat *'om te subvenieeren aan de geringe inkomsten van de Pastory van Ameyde en Tienhoven'* er voortaan tijdens de *'Jaarlyksche Paardemarkt onzer Stede Ameyde'* voor ieder ingebracht paard een stuiver moet worden betaald voor de pastorie en voor ieder veulen een halve stuiver. Inwoners van Ameide en Tienhoven worden vrijgesteld. Amelie ondertekent het stuk *'op onzen Huyze Batesteyn, bij Vianen'*. De ORDONNANTIE staat afgedrukt op de volgende pagina.

Op 3 september 1805 (ten tijde van de Bataafse Republiek, 1795-1806)) verschijnt een ***'Ordonnantie op den IMPOST*** (= belasting) ***der PAARDEN en VEULENS welke op of ter gelegenheid der Paarden-Markten binnen of onder de Jurisdictie der Stede AMEIDE verkocht of verruild worden'. 'VOOR DE ARMEN'*** staat er nog boven het aanplakbiljet. De beschikking wordt vastgesteld door het GEMEENTE-BESTUUR in een vergadering op het Stadhuis van Ameide en is ondertekend door Warnardus Verhagen (1754-1832), Secretaris van het gemeentebestuur. Hierboven is al vermeld dat vanaf 1699 per paard of veulen belasting betaald moest worden ten behoeve van de kerken van Ameide en Tienhoven. In 1805 komt de belasting ten goede van de ARMEN en is fors hoger dan in 1699. ***'Van ieder VEULEN of PAARD, dat nog geen Jaar oud is, vier Stuivers. En van ieder PAARD, een Jaar of meerder dan een Jaar oud zijn, acht stuivers'***. Fraude wordt niet toegestaan en er wordt een premie van twee Zilveren Dukatons uitgeloofd aan diegenen die fraudeurs aanbrengen, een hoge beloning. Een zilveren dukaton/rijder, die tot 1798 in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werden geslagen, had een waarde van 60 stuivers.

Op 21 mei 1837 wordt een Algemeen Reglement voor de gemeente Ameide vastgesteld, waarin het twaalfde hoofdstuk geheel gewijd is aan **'Bepalingen betrekkelijk de jaarmarkt'**. Het reglement is onder-

5 De heerlijkheid Voshol bestond uit de ambachten Zwammerdam, Reeuwijk en Ter Aar.
6 Wolfert Graaf van Holland Brederode.
7 Zie artikel van Ben Remie 'Beestenmarkt te Ameide' elders in dit blad.

8 Na het overlijden van Wolfert van Brederode in 1657 is zijn oudste nog levende zus Hedwig Agnes (1643-1684) de erfgenaam als Vrouwe van Vianen en Ameide. Na haar overlijden wordt Amalia van Dohna de nieuwe Vrouwe van Vianen en Ameide. Zij is de dochter van de oudste halfzus Sophie Theodora van Brederode (1620-1678), die getrouwd is met graaf Christian Albrecht van Dohna (1621-1677). Amalia van Dohna (1645-1700) is gehuwd met Simon Heinrich zu Lippe Detmold (1648-1697). Hun zoon Frederik Adolf van Lippe Detmold wordt in 1700 Heer van Vianen en Ameide.

O R D O N N A N T I E

wegens het inkomen van PAARDEN en VEULENS op de PaardeMarktte AMEIDE.

AMELIA, Gravinne Douairire ende Edele Vrouwe van der Lippe, geborene Burg-Gravinne endc GravinnevanDona, Souveraine van Vianen, Ameide &c. Erf-Burg-Gravinne van Utrecht, Vrouwe van Noordeloos, Cloetinge, Haften, Herwynen, Hellou, Nieveld, &c.

Doen te weeten, dat wy, om te subvenieeren aan de geringheid der inkomstenvan de *Pastorye* van AMEYDE en TIENHOVEN hebben geordonneerd en gestatueerd, gelyk wy ordonneeren en statueeren by deezen, dat van ieder Paard, op de Jaarlyksche *Paardemarkt* onzer Stede *Ameyde* werdende gebragt, zalworden betaald eene Stuiver, ten behoeve van de gezeide *Pastorye,* en vanieder Veulen een halveStuiver, uitgenomen van de Paarden en Veulens der Inwoonders van *Ameyde* en *Tienhoven.*

Het voorsz. Regt zal betaald worden aan hand van den Colleceur die den Rentmeester van dezelve *Pastorye* daartoe aan ieder Slagboom stellen zal, zonder dat de Paarden of Veulens de slagboomen zullen mogen passeren, ten zy alvorens de betalingegeschied zy.

d'Onwillige zullen dubbelt geld verschuldigd weezen, en hunnePaarden en Veulens daar voor by den Collecteur mogen worden aangehouden, zoo daar op aanstonds geen betalinge volgt, by den Rentmeester van de *Pastorye* in arrest genomen, en paratelyk voor de voorsz. geregtigheid en de kosten geëxecuteert.

Die met geweld indringen en passeren met hunne Paarden of Veulenszullen verbeuren een Oud Schild van ieder Paard of Veulen, en bovendien arbitralyk worden gecorrigeert, zoo daar eenige verzwaarende circumstantien bykomen. ,

Niemand zal geduurende de dagen van de *Paardemarkt* eenige Paarden of Veulens dit Regt Subject, onder *Ameyde of Tienhoven* koopen of verkoopen buiten de Slagboomen, zonder met eenen het voorsz. regt te betalen, op poene van een Oud Schid by den Kooper en gelyke boeten by den. Verkooper te verbeuren van iederPaard of Veulen.

d'Inwoonders van *Ameide en Tienhoven, zullen geene* Paarden of Veulens, hen niet toebehoorende ter markt brengen, of geduurende de dagen van de *Paardemarkt* verkoopen, onder voorgeven datdie hun eigen zyn om alzoo het regt van de *Pastorye* te fraudeeren, op de verbeurte van tweeOude Schilden van iederPaard of Veulen.

De voorschrevene geld-boeten zullen worden geappliceert, voor 'd'eene helft ten behoeve van de voorsz. *Pastorye,* en voor de andere helft ten behoeve van onze *Drossard* van *Ameyde,* denwelken wy belasten deeze onze Ordonnantiestrictelykte doenobserveeren.

Ende op dat niemand hier van ignorantie pretendeere beveelen wy dat deeze alle Jaar voor den Stadhuize van *Ameyde,* tegensden tyd van de *Paardemarkt* zal worden gepubliceerd.

Gegeeven onder ons Chacet en Signature op onzen Huyze BATESTEYN, bij VIANEN, den 27 September 1699.

(is geteekend) **AMELIE.**

Hebbendeterzyde gedrukt het Cachet vanhaar Excelentieinzwart Lak.

(onderstond) Ter Ordonnantievanhaar E^de.

(*Zynde gecontrasigneert*)

J. van DORTMONT, 1699.

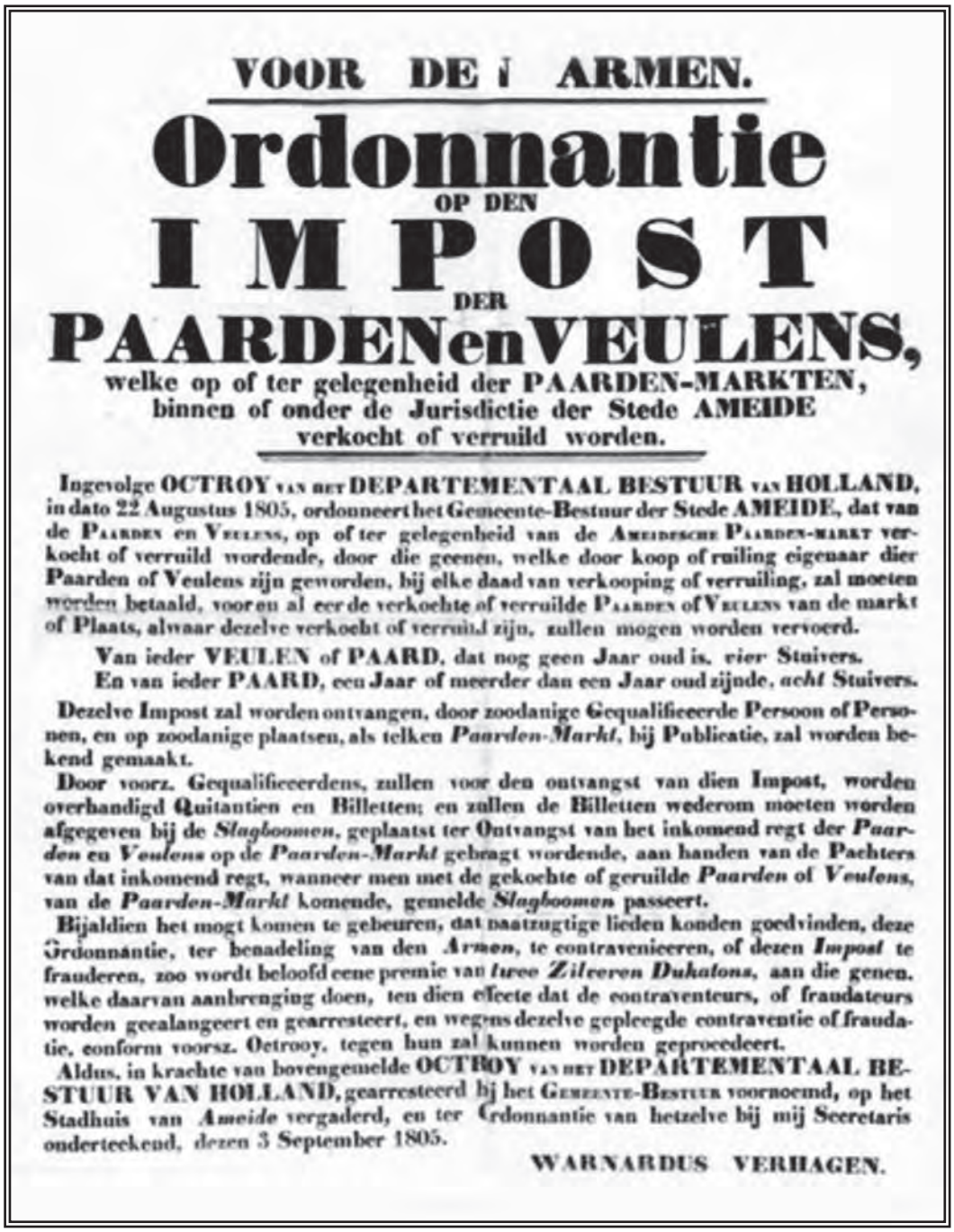

VOOR DE ARMEN.

Ordonnantie
OP DEN
IMPOST
DER
PAARDEN en VEULENS,
welke op of ter gelegenheid der PAARDEN-MARKTEN, binnen of onder de Jurisdictie der Stede AMEIDE verkocht of verruild worden.

Ingevolge OCTROY van het DEPARTEMENTAAL BESTUUR van HOLLAND, in dato 22 Augustus 1805, ordonneert het Gemeente-Bestuur der Stede AMEIDE, dat van de Paarden en Veulens, op of ter gelegenheid van de Ameidesche Paarden-Markt verkocht of verruild wordende, door die geenen, welke door koop of ruiling eigenaar dier Paarden of Veulens zijn geworden, bij elke daad van verkooping of verruiling, zal moeten worden betaald, voor en al eer de verkochte of verruilde Paarden of Veulens van de markt of Plaats, alwaar dezelve verkocht of verruild zijn, zullen mogen worden vervoerd.

Van ieder VEULEN of PAARD, dat nog geen Jaar oud is, *vier* Stuivers.
En van ieder PAARD, een Jaar of meerder dan een Jaar oud zijnde, *acht* Stuivers.

Dezelve Impost zal worden ontvangen, door zoodanige Gequalificeerde Persoon of Personen, en op zoodanige plaatsen, als telken *Paarden-Markt*, bij Publicatie, zal worden bekend gemaakt.

Door voorz. Gequalificeerdens, zullen voor den ontvangst van dien Impost, worden overhandigd Quitantien en Billetten; en zullen de Billetten wederom moeten worden afgegeven bij de *Slagboomen*, geplaatst ter Ontvangst van het inkomend regt der *Paarden* en *Veulens* op de *Paarden-Markt* gebragt wordende, aan handen van de Pachters van dat inkomend regt, wanneer men met de gekochte of geruilde *Paarden* of *Veulens*, van de *Paarden-Markt* komende, gemelde *Slagboomen* passeert.

Bijaldien het mogt komen te gebeuren, dat baatzugtige lieden konden goedvinden, deze Ordonnantie, ter benadeling van den *Armen*, te contravenieeren, of dezen *Impost* te fraudeeren, zoo wordt beloofd eene premie van *twee Zilveren Dukatons*, aan die genen, welke daarvan aanbrenging doen, ten dien effecte dat de contraventeurs, of fraudateurs worden gecalangeert en gearresteert, en wegens dezelve gepleegde contraventie of fraudatie, conform voorsz. Octrooy, tegen hun zal kunnen worden geprocedeert.

Aldus, in krachte van bovengemelde OCTROY van het DEPARTEMENTAAL BESTUUR VAN HOLLAND, gearresteerd bij het Gemeente-Bestuur voornoemd, op het Stadhuis van *Ameide* vergaderd, en ter Ordonnantie van hetzelve bij mij Secretaris onderteekend, dezen 3 September 1805.

WARNARDUS VERHAGEN.

tekend door 'H. van der Poel[9], Burgemeester, en Z. de Kleyn[10], secretaris'. Hierin wordt o.a. de plaatsing geregeld van de kramen en de paarden. *'Den dam en het plein noordwaarts van het Raadhuis, blijft uitsluitend bestemd tot de plaatsing van kramen, stallen, tafels, kisten, tenten en dergelijke.'* en *'Tot het plaatsen der paarden worden de navolgende straten en wegen aangewezen, te weten: de voorstraat, de nieuw of pompstraat, de oost- en westzijde van de princegracht en de molenstraat, en des noodig ook de weg van het zuider einde van voormelde nieuw of pompstraat tot den achterweg'*. In deze straten, benevens de Fransche straat, is ook plaats voor de *'uitstallingen van paardetuigen'*, Niet onvermeld mag blijven dat verreweg de meeste activiteiten van de Paardenmarkt heden ten dage – 180 jaar later ! – nog altijd in dit deel van Ameide plaatsvinden.
Bijzonder is dat *'De jaarmarkt zal gehouden worden van des morgens vroeg van de tweeden Donderdag der maand October tot Woensdag avond daaraanvolgende'*. Dat betekent dat in 1837 de jaarmarkt een hele week duurde. Dinsdag voor de jaarmarkt, om 12 uur zullen de kramers op het Raadhuis moeten loten om hun standplaatsen. De kramers moeten de gemeente betalen voor hun standplaatsen. De prijs, *'voor de geheele marktweek'* is afhankelijk van het soort kraam. Een koekkraam, wafel- of poffertjeskraam of een galanteriekraam 1e klasse kost f 3,--. Een galanteriekraam 2e klasse en een hoedenkraam kosten f 1,50. Ook een *'zoogenaamde mallemolen'* kost f 3 voor de hele week.
Bijzonder is nog dat een aantal personen niet welkom is: *'Aan rijffelaars, dobbel- en ander hazardspelhouders, horoskooptrekkers, waarzeggers en dergelijken, zullen zij nergens eene standplaats toestaan, als wordende de uitoefening dezer spelen en bedrijven binnen deze gemeente bij deze ten stelligste verboden'*. Uitgezonderd hiervan is alleen *'het verloten van zoete koek'*.! Overtredingen zullen worden gestraft met een geldboete van drie tot zeven gulden of *'bij volstrekt onvermogen met eene gevangenzetting van eenen dag'*.

Op 1 oktober 1859 wordt bij Koninklijk Besluit van Willem III goedgekeurd dat ten behoeve van de gemeente Ameide **"Marktgeld wordt geheven voor de aangevoerde paarden en veulens"**. Bijzonder is dat het tarief lager was dan het impost voor de armen in 1805. In 1859 werd het marktgeld voor een paard 10 cents en voor een veulen 5 cents. In 1907 was dit tarief nog ongewijzigd.
Door de jaren heen is de opzet van de Paardenmarkt meermalen op onderdelen gewijzigd. Zo leidde de terugloop van de aanvoer van paarden en veulens

9 Hendrik van der Poel (1783-1872) was burgemeester van Ameide en Tienhoven van 1832 tot 1846. Hij woonde op de hoek van de Dam en de Fransestraat. Hij werd in 1846 als burgemeester opgevolgd door zijn zoon Mr. Johannis Hendrik van der Poel (1811 – 1898).

10 Zacharias de Kleyn (1800- 1871), was niet alleen secretaris, maar later ook raadslid/wethouder van Ameide, burgemeester van Jaarveld en Hoogheemraad van het Hoogheemraadschap van de Lekdijk Benedendams in de Lopikerwaard. Hij was de vader van A.P.H.A. de Kleyn (1836- 1900), burgemeester van Ameide en Tienhoven van 1868-1900.

(1864: tweeduizend paarden en veulens; 1900: 750 paarden en veulens; 1926: twee paarden) in het laatstgenoemde jaar tot de oprichting van de "Vereeniging tot Instandhouding van de Ameidesche Paardenmarkt" (later de "Paardenmarktcommissie" en nu de "Stichting Paardenmarkt Ameide" geheten). In de jaren zeventig besloot de "Vereeniging" de zieltogende handel in paarden te vervangen door een keuring van paarden en pony's, wat – net als in Vianen het geval is – een gouden greep is gebleken.
Voorts was aan de Paardenmarkt een Kermis verbonden tot 1907 – het jaar, waarin deze vorm van volksvermaak onder druk van de orthodoxe vleugel van de plaatselijke Hervormde Kerk werd afgeschaft, wat leidde tot ernstige ongeregeldheden, die zelfs de landelijke pers haalden.
In de jaren dertig en kort na de Tweede Wereldoorlog is er nog sprake geweest van een zwakke herleving van de kermis. In de huidige opzet van de markt is er (rondom het oude stadhuis op de Dam) ruimte voor een beperkt aantal attracties, zoals "botsauto's" en een draaimolen.
Ook aan andere activiteiten dan de Kermis kwam in de loop der jaren een einde. Zo verdwenen achtereenvolgens ook de "Nationale Ringrijderij met Rijwielen", die in de jaren twintig een grote mate van populariteit genoot, de "Volks- en Kinderspelen" en de "puzzelritten voor auto's" van het toneel.

Dit laat onverlet dat verscheidene andere onderdelen van de Paardenmarkt van Ameide intact gebleven zijn. Het gaat hierbij in willekeurige volgorde om:

- de Keuringen van paarden en pony's, waarbij de (wissel)prijzen sinds jaar en dag worden uitgereikt door de Ambachtsheer van Ameide- een functie, die nu al weer geruime tijd wordt vervuld door de nabij Londen wonende dr. Chris C. van Stolk;
- het Ringsteken ("onder het zadel" en met aanspanningen);
- de Warenmarkt;
- de Paardenshows;
- de verkoop en trekking van "Veulenloten";
- het Kampioenschap Koekslaan;
- de verkoop van onder andere Janhagel, peperkoek en druiven uit kramen;
- het – daags vóór de Paardenmarkt – aanharken van erven en opritten ("stichten") van aan de toegangswegen van Ameide en Tienhoven gelegen boerderijen (het zogeheten "markt houden"), en
- het openstellen van het eigen huis voor elders wonende familieleden, vrienden en kennissen, aan wie traditiegetrouw aan het begin van de middag erwtensoep en aan het eind van de middag brood met rollade wordt geserveerd.

▲ *Keuring van paarden op de Prinsengracht in Ameide.*

Beestenmarkten te Ameide

Ben Remie

In de 19de eeuw was er een periode dat er in Ameide naast de paardenmarkt nog twee markten waren voor runderen, zgn. beestenmarkten. De voorjaarsmarkt kwam het laatst en verdween het eerst.

Voorjaars-beestenmarkt

Op 9 maart 1869 besluit de gemeenteraad van Ameide, dat er jaarlijks, te beginnen in 1869, in die gemeente zal worden gehouden een voorjaars vrije beestenmarkt en wel op de derde vrijdag in de maand april. Een vrije markt wil in dit geval zeggen, dat er geen marktgeld wordt geheven. Dat jaar werd ook te Vianen een jaarlijkse veemarkt ingesteld.
Op vrijdag 16 april 1869 wordt de eerste voorjaars-beestenmarkt te Ameide gehouden. De aanvoer is 50 stuks, de markt wordt tamelijk druk bezocht en de handel is levendig.
Echt van de grond komt de markt niet, er is genoeg animo, doch de aanvoer van vee laat te wensen over.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van
AMEIDE
maken bekend, dat de
BEESTENMARKT,
invallende 15 APRIL 1881,
dit jaar aldaar NIET zal gehouden worden.
Ameide, 23 Maart 1881.
De Secretaris, C. VERMAAT, Weth.
De Burgemeester, DE KLEIJN.

In 1870 25 stuks, in 1875 een kleine 40 stuks, in 1877 en 1879 30 stuks. De markt van 1881 gaat niet door. Op 20 juli 1883 besluit de gemeenteraad van Ameide tot opheffing van de voorjaars-beestenmarkt, die op de derde vrijdag van april wordt gehouden. De reden: steeds wordt weinig of geen vee aangevoerd. Een krant uit die tijd schrijft, dat de markt nooit heeft gebloeid en in de laatste jaren zag men er zelfs geen enkel koebeest. Er bestaat dus wel enige reden tot opheffing. De Staatscourant van 30 juli 1883 bericht dan ook:

"*BEKENDMAKING.*
De Griffier der Provinciale Staten van Zuid- Holland brengt ter kennis, dat, ingevolge art. 195 der gemeentewet, aan de goedkeuring van heeren Gedeputeerde Staten is onderworpen het volgende raadsbesluit.
De Raad der gemeente Ameide; Gelet op het besluit van 9 Maart 1869, goedgekeurd door heeren Gedeputeerde Staten van Zuid- Holland den 31sten Maart daaraanvolgende G. S., n°. 69, houdende instelling van eene voorjaars vrije beestenmarkt;
Overwegende, dat in de laatste jaren geen vee op die markt werd aangevoerd en alzoo het doen voortduren dier markt niet in het belang der gemeente is;
Gelet op art. 195 der gemeentewet;
Besluit:
Af te schaffen de voorjaars vrije beestenmarkt, ingesteld bij raadsbesluit van 9 Maart 1869, goedgekeurd door heeren Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland 31 Maart daaraanvolgende G. S., n°. 69.
Gedaan te Ameide ter openbare raadsvergadering van den 20sten Juli 1883.
(get.) De Secretaris, G. Jongkind, Wethouder. (get.) De Burgemeester, De Kleyn".

Najaars-beestenmarkt

De eerste najaars-beestenmarkt te Ameide wordt gehouden in 1864. Op 3 november 1863 verschijnt dit bericht in de krant:
"De Gemeenteraad van Ameide heeft besloten om, behalve de gewone paardenmarkt, aldaar gehouden wordende op den tweeden Donderdag in de maand October, te beginnen met het jaar 1864 , in te voeren eene vrije beestenmarkt, met bepaling dat die zal worden gehouden op den Dingsdag, volgende op voormelde paardenmarkt".
De Staatscourant van 8 december 1863 vermeldt het officieel:
BEKENDMAKING. De Raad der gemeente Ameide heeft, bij besluit van den 21sten October 1863, goedge-

keurd door Heeren Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland bij besluit van den 16den November daaraanvolgende, besloten, te beginnen met 1864, jaarlijks in die Gemeente, behalve de gewone Paardenmarkt, invallende den tweeden Donderdag in de maand October, nog te houden eene vrije Beestenmarkt, en wel op den Dingsdag volgende op die Paardenmarkt.
Ameide, 4 December 1863. Burgemeester en Wethouders van Ameide,
De Secretaris , A. P. H. A. de Kleyn. De Burgemeester, T. E. Vaarzon Morel.

De eerste markt wordt gehouden op dinsdag 18 oktober 1864. Er staan dan 200 beesten aan de lijn, waarvan er ongeveer 80 worden verkocht tegen goede prijzen. Goed vee gaat zelfs gretig van de hand. Vier jaar later verschijnt er een niet verklaarbaar bericht in de krant.
*"Meerkerk, 13 October 1868 De nieuwe, in **1866** te Ameide gevestigde beestenmarkt, welke Dingsdag na de op den tweeden Donderdag in October plaats hebbende paardenmarkt invalt werd heden gehouden. De poging om eene beestenmarkt te vestigen kan als volkomen geslaagd worden beschouwd. Die van heden toch was druk bezocht. Er waren 200 stuks vee aan de lijn, en de handel was zeer levendig".*
In oktober 1869 bedraagt de aanvoer ruim 100 stuks; in 1870 ongeveer 150; in 1871 ongeveer 60 stuks. De verminderde aanvoer houdt dan waarschijnlijk verband met de heersende longziekte. In 1878 is het aantal gedaald tot 50 stuks om in 1879 weer toe te nemen tot 80 stuks. In 1881 een kleine 100. In 1880 wordt geklaagd, het bijzonder fraaie weer ten spijt, dat de aanvoer gering is en wanneer veehouders thuisblijven er geen kans van slagen van de markt is. In 1885 is de aanvoer 130 stuks; in 1886 ongeveer 100 stuks. Prijzen uit die tijd zijn:

- Melkkoeien van *ƒ* 75 tot *ƒ* 120,
- Melkvaarzen van *ƒ* 60 tot *ƒ* 85,
- Hokkeling ossen van *ƒ* 40 tot *ƒ* 65,
- Kalveren van *ƒ* 20 tot *ƒ* 35.

De Burgemeester van **AMEIDE** maakt bekend, dat de van ouds beroemde

PAARDENMARKT

dit jaar invalt Donderdag 14 October, en dat de druk bezochte **vrije**

BEESTENMARKT

dit jaar wordt gehouden Dinsdag 19 October, en dus daags vóór de Benschopsche Beestenmarkt.

AMEIDE, 6 Oct. 1869. *De Burgemeester*,
(182) DE KLEIJN.

Kermis te Ameide.

De BURGEMEESTER van Ameide brengt ter openbare kennis, dat door den Raad is besloten, dat de **KERMIS** in die gemeente dit jaar

NIET zal worden gehouden;

en dat op de

PAARDEN- EN BEESTENMARKTEN

aldaar, op 12 en 27 October 1893, geen Venters, Marskramers, Kermisreizigers, Muzikanten, Orgeldraaiers, Liedjeszangers en dergelijken zullen worden toegelaten.

Ameide, 27 September 1893.

De Burgemeester voornoemd,
DE KLEIJN.

Een andere krant meldt echter afwijkende prijzen:

- Guste- en Melkkoeien van *ƒ* 115 tot *ƒ* l50
- Melk vaarzen van *ƒ* 65 tot 90,
- Stieren van *ƒ*45 tot *ƒ*65,
- Pinkossen van *ƒ* 65 tot 85 en
- Kalveren van *ƒ* 25 tot *ƒ*50 per stuk.

Ook op dinsdag 15 oktober 1889 is de aanvoer gering en komt de aap uit de mouw. Op dinsdag is in Rotterdam een grote veemarkt, bijna alle kooplieden trekken daar heen, waardoor veehouders het ook niet de moeite waard vinden runderen in Ameide aan te voeren. Het duurt nog vier jaren alvorens de datum wordt verzet.
Op 24 april 1893 besluit de gemeente de najaarsbeestenmarkt m.i.v. 1893 op de eerste vrijdag in november te houden. Mocht die datum samenvallen met de St. Huiberts beestenmarkt in Gorinchem dan wordt de markt de vrijdag daarvoor gehouden. Kennelijk is dit laatste het geval; de beestenmarkt wordt op vrijdag 27 oktober gehouden. Die dag zijn er wel veel kooplieden doch is er weinig aanvoer. Venters, Marskramers, Kermisreizigers, Muzikanten, Orgeldraaiers, Liedjeszangers en dergelijken zullen niet worden toegelaten.

Alle jaren daarna blijft het bij te weinig aanvoer terwijl er veel kooplieden en andere gegadigden zijn en het weinige grif wordt verkocht. De najaars-beestenmarkt van Ameide sterft waarschijnlijk een langzame dood. Het laatste bericht over de markt is van 7 november 1902. *"Er is zeer weinig aanvoer, vlugge handel en alles is verkocht"*. Daarna wordt er niets meer over een najaars-beestenmarkt in Ameide vernomen.

Expositie 360

Woensdag 11 tot en met zaterdag 14 oktober 2017

Het is dit jaar 360 jaar geleden dat Hendrik van Brederode[1] Ameide het recht verleende om ***"jaarlixe een Paarden en de Beesten marckt"*** te houden. Voor de bestuursleden van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en hun collega's van de Stichting Paardenmarkt Ameide is dit een welkome aanleiding om uitgebreid aandacht te besteden aan de geschiedenis van de "vanouds bekende Ameidesche Paardenmarkt". Dat gebeurt in de vorm van een breed opgezette expositie, die in de periode van woensdag 11 tot en met zaterdag 14 oktober van dit jaar wordt gehouden in – het is in de loop der jaren een traditie geworden – de plaatselijke Gereformeerde Sionkerk aan de Prinsengracht.

Aan de voorbereiding en de organisatie van de expositie is sinds medio november vorig jaar gewerkt door Annie Terlouw-van der Grijn en haar broer Cees van der Grijn, Hans van den Heuvel, Simon Muilwijk, Cees van der Grijn Janszoon, Anne Versluis en Dick Wijland, van wie de laatste drie de inbreng van de zijde van de Paardenmarkt verzorgden. De expositie geeft een rijk geschakeerd beeld van activiteiten van uiteenlopende aard, die in het verleden kleur gaven aan de markt en dat ten dele nog altijd doen. Het gaat in de eerste plaats uiteraard om de handel in en de keuring van paarden en pony's, het ringsteken met aanspanningen en "onder het zadel" en het ringrijden. Daarnaast was en is er vaak nog ruimte voor verschillende volksspelen, zoal het koekslaan en het mastklimmen, en het optreden van standwerkers. Deze opsomming is overigens verre van volledig. Zo blijft de destijds aan de Paardenmarkt gelieerde roemruchte, maar niet onomstreden "Termeise Kermis" binnen het bestek van de expositie wat "onder de radar", zoals dat tegenwoordig in de wielerwereld heet.

In de kerk worden onder andere tentoongesteld:

- vijftig vergrotingen van foto's, waarvan een aantal uit de vorige eeuw dateren;
- oude oorkonden, pamfletten, notulen- en kasboeken van de vroegere "Vereniging tot Instandhouding van de Ameidese Paardenmarkt" en andere documenten;
- een Alblasserwaardse melkkar, die zondags werd gebruikt voor de kerkgang en een Alblasserwaardse slee, afkomstig uit de "Hof van Souburgh" in Oud-Alblas, met de daarbij behorende tuigage en kledij, in bruikleen gegeven door Stalhouderij Reedijk te Tienhoven;
- een uit 1796 daterende zilveren manenkam uit de collectie van het Stedelijk Museum Vianen, en
- de "Zilveren Sporen" – de prijs, die op de Paardenmarkt van Vianen, die sinds onheuglijke tijden jaarlijks wordt gehouden op de "woensdag voor de tweede donderdag in oktober", namens het gemeentebestuur wordt uitgereikt aan de Dagkampioen.

Verder zal Anja van der Grijn-de Groot in de W.A. Woudenbergzaal van de kerk filmbeelden vertonen over de geschiedenis van de Paardenmarkt van Ameide.

Openingstijden:

Woensdag 11 oktober:
13.30 tot 18.00 uur en 19.30 tot 21.30 uur
Donderdag 12 oktober (Paardenmarkt):
09.00 tot 18.00 uur
Vrijdag 13 oktober: 13.30 tot 21.00 uur
Zaterdag 14 oktober: 10.00 tot 13.00 uur

DE TOEGANG TOT DE EXPOSITIE IS GRATIS

1 Hendrik van Brederode (1638-1657), heer van Brederode, Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haaften, Herwijnen, Hellouw en Nijeveld en Burggraaf van Utrecht, was de oudste zoon uit het tweede huwelijk van Johan Wolfert van Brederode (1559-1665) en Louise Christine van Solms-Braunfels (1606-1669).

TER GELEGENHEID VAN HET 360-JARIG BESTAAN VAN DE PAARDENMARKT VAN AMEIDE

▲ *Paardenmarkt in Ameide in de jaren dertig van de vorige eeuw.*

◄ *De Paardenmarkt begint altijd met het keuren van de paarden..*

Sfeerimpressie Paardenmarkt Ameide

◄ *De jury moet vaak moeilijke beslissingen nemen (foto gemaakt in 1996).*

▲ *Liefde voor het paard...*

▲ *Gezellig onderonsje (jaren vijftig) en oliebollen bakken.*

◄ *Prijsuitreiking door dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide en C. van Ee, burgemeester gemeente Zederik.*

Uitreiking van de prijzen

Het traditionele ringsteken en koekslaan

Bespiegelingen van

Piet van Zessen n.a.v. de 350ste Paardenmarkt in 2007

In 2006 werd aan de vooravond van de 349e editie van de "vanouds bekende Ameidese Paardenmarkt" Piet van Zessen geïnterviewd door een redacteur van "Het Kontakt". De aanleiding voor het interview was zijn terugtreden als lid van het Paardenmarktcomité – een functie, die hij ruim dertig jaar had vervuld. De veehandelaar in hart en nieren nam dat jaar na een bijna even lange periode ook afscheid als bestuurslid van de Centrale Bond voor Paardenhandel in Nederland. Eerder was hij jarenlang lid van het bestuur van de plaatselijke Oranjevereniging "Beatrix". Op grond van zijn verdiensten voor deze organisaties mag de in 1932 in Leerbroek geboren, maar al tientallen jaren in Ameide wonende heer Van Zessen zich tooien met de versierselen van Lid in de Orde van Oranje-Nassau, wat hij overigens uitsluitend bij zeer bijzondere gelegenheden doet.

▲ *Piet van Zessen in 2007.*

In het interview gaat Piet van Zessen in op de aard en de betekenis van de Paardenmarkt. We ontlenen er de volgende passages aan.
"Ik zal op de komende Paardenmarkt nog wel een paar paarden kopen"' zo verwacht hij. "En voor ietsje meer weer van de hand doen. Ik ben nou eenmaal handelaar. Maar de handel zal straks niet meer het belangrijkste zijn. Op de Termeise markt ben ik ook een beetje een bezoeker, die kan genieten van alle activiteiten, familie en kennissen terug zal zien en, met een klein borreltje in de hand, een beetje zal bijpraten. Want daar is deze dag toch vooral voor. Een gezellige familiedag, die we moeten koesteren. Een mens heeft toch al zo weinig voor 'n ander over."
"Ik ben mijn hele leven koopman geweest. En nog altijd", zo vervolgt hij zijn verhaal. "Zeker vijftig jaar in de paarden gezeten. Maar ook in de koeien, al is dat na de mond- en klauwzeer min of meer verleden tijd. Er zijn geen veemarkten meer. Vroeger bezocht ik ze vijf dagen in de week. Maandag naar Utrecht, dinsdag naar Doetinchem, woensdag naar Den Bosch, donderdag weer naar Utrecht en op vrijdag afwisselend naar Zwolle of Leeuwarden. Uiteraard in de bekende stofjas".
Terugkerend naar de Paardenmarkt, meldt Piet van Zessen dat hij dertig jaar lang jaarlijks drie veulens heeft ingekocht voor de verloting. "En ik verkocht, net als de andere bestuursleden, de varkensloten. Tijdens de Termeise markt worden altijd twee varkens verloot. Iedere zichzelf respecterende Termeienaar koopt die loten. Het is een mooie Paardenmarkt. Al hoor je mij niet zeggen dat hij mooier is dan die in Vianen. Die is ook prachtig. Maar anders. Dat is ter plaatse nou eenmaal verschillend".

Mede naar aanleiding van dit interview heeft de redactie van het Nieuwsblad in 2007 de heer Van Zessen gevraagd zijn ervaringen met de Paardenmarkt op schrift te zetten. Hij was daar onmiddellijk toe bereid. De tekst van zijn verhaal luidt als volgt.
"Ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de Ameidese Paardenmarkt is mij gevraagd wat over de markt te vertellen. Over de eerste driehonderd jaar kan ik weinig melden, omdat ik daar geen gegevens over heb. Wel weet ik van mijn vader dat Ameide in zijn tijd een florerende markt had, waar ieder jaar zo'n drie- tot vierhonderd paarden werden aangevoerd om verkocht te worden. Ook weet ik dat Ameide een heel bekende paardenhandelaar had, Geerit Terlouw. Die reed met paard en koets de boeren langs om paarden te kopen en te verkopen. Het was in die tijd allemaal boerenhandel of het ging om een paard of een hit van een melkboer of groenteboer. Er werd destijds veel gebruik gemaakt van paarden en er was dus volop handel.
Zelf heb ik ongeveer zestig jaar paarden- en veehandel gedaan en nu doe ik ook nog wel wat. Wat er in die tijd veranderd is, is niet te filmen.
Gelukkig is de Ameidese Paardenmarkt nog overeind gebleven, maar van een echte paardenmarkt is eigenlijk geen sprake meer. Er worden ongeveer tweehonderd paarden en pony's aangevoerd, waarvan er misschien vijf worden verhandeld. Nee, het is meer een keuring dan een markt.

Aan de keuring neemt een hele mengelmoes van rassen deel. Het gaat onder andere om tuigpaarden en sportpaarden, om Shetland pony's en niet te vergeten om Friese paarden. De keurmeesters keuren alle soorten apart, wat niet alleen voor hen, maar ook voor de Paardenmarktcommissie een heidens werk is. Per categorie komen er dan een eerste, een tweede en een derde prijs uit en daar wordt weer een kampioen uitgehaald.
Als de keuring zo rond twaalf uur achter de rug is, vertrekt het publiek naar "Het Spant". Het heeft 's morgens loten gekocht, die de commissie verkoopt om de kas een beetje op peil te houden. In "Het Spant" worden de prijzen uitgereikt, zoals de kampioensbeker, die vanaf het begin geschonken wordt door de Ambachtsheer van Ameide, een lid van de familie Van Stolk uit Rotterdam. Om de vijf jaar komt er een wisselbeker. Na de prijsuitreiking worden de veulens verloot: een paardenveulen, een Forester veulen en een Shetland veulen. Verder krijgen de deelnemers aan de keuring een lintje en een envelop met tien euro. Na afloop gaat iedereen weer blij naar huis.
Rond half twee begint het middagprogramma. Eerst een optreden van de Giessenruiters, dan een tuigpaardenshow en vervolgens het ringrijden met paard en wagen en op het losse paard. De markt wordt afgesloten met het koekslaan. Daarna heeft de commissie eindelijk rust en tijd voor een borrel. 's Avonds is er nog een puzzelrit, maar daar heeft de commissie geen werk aan. Het is dus een goed gevulde dag.

De Paardenmarktcommissie, waarvan ik ruim dertig jaar lid ben geweest, bestond vroeger voor zeventig procent uit boeren uit de omgeving. Nu zit er nog één boer in, Giel Schakel. Hij behoort tot de familie Schakel, die de laatste zestig jaar veel voor de Paardenmarkt heeft betekend. De commissie, tegenwoordig "Stichting Paardenmarkt Ameide" telt in totaal zestien leden, voor het merendeel mensen uit Ameide en Tienhoven, die de markt een warm hart toedragen".

▲ *Bestuur Paardenmarktcommissie in 1994 tijdens het afscheid van Kees de Jong. Piet van Zessen staat 2e van rechts.*

Waar-ie woont, woont-ie, maar als het paardenmarkt is, komt-ie naar Termey. Ik weet nog van iemand die op een bouwwerk in Antwerpen werkte. Dit jaar – dat was dan negentienhonderd – dit jaar, dacht-ie, ga ik niet naar huis, het is mij veel te ver. Maar daags voor de markt voelde hij zich niet behaaglijk en toen zei hij tegen zijn baas: "Baas, geef mij dat paard, dan rij ik straks nog naar Termey." Dat was dus 's-woendags. Donderdagsmiddags kwam-ie het dorp ingereden, maar zijn moeite was eigenlijk vergeefs. Hij kon helemaal niet aan het feest deelnemen, want hij had zijn achterwerk finaal doorgezeten."
De heer L.H. Diepenhorst lacht fijntjes. " Ja meneer, dat was vroeger. Maar teugenswoordig komen ze nog hoor, onverschillig waar ze wonen."
Tweede donderdag in oktober: dat betekent voor Ameide, een klein dorp, niet ver van Schoonhoven aan de voet van de Lekdijk gebouwd, paardenmarkt. Dat betekent ook familiedag en soep en rollade eten. "Meneer, stap binnen waar u wilt, de soeppan zult u er op tafel vinden," raadde de heer Diepenhorst, eigenaar van het café 't Fortuin, mij aan.
Paardenmarkt in Ameide. Je stapt 's morgens op Ros Scooter, geeft de sporen en rijdt spoorslags naar Schoonhoven. Op de pont de eerste ontmoeting die op de paardenmarkt wijst: in een oude auto twee mannen met slobberige jassen, de broekspijpen in de sokken gestopt, geelbruine klompen aan de zwartgesokte voeten en veelkleurig-geruite petten op haar dat de laatste weken absoluut geen shampoo heeft gevoeld. Het is niet moeilijk te raden dat zij veel met paarden te maken hebben.
"Op weg naar de Termeyse markt?"
"Ja, inderdaad! 'k Bin benieuwd of er nog handel zal zijn!"

Vroeger – ja, toen werd er op de tweede donderdag van oktober een echte paardenmarkt gehouden in het eeuwenoude stadje Ameide. Tegenwoordig is er vrijwel geen handel op dit gebied meer. Toch is deze dag nog altijd DE feestdag voor de Termeyers, zij het dan

▲ *Dit jaar waren behalve 150 paarden ook een aantal pony's aangevoerd, die we hier in het zonnetje langs de Prinsegracht in Ameide zien staan. Dit was de eerste pony-markt in Zuid-Holland.*

Een feest van soeppan en rollade

Artikel van Dick J. Dijs uit "De Spiegel" van 5 november 1960

"Je zult toch allicht wat verdienen."
" 'k Weet niet. 't Is zo veul niet meer.teugenswoordig."
"Dan bleef ik maar thuis."
"Och, meneer, een mens wil ook wat plezier in zijn leven en in Termey valt vandaag heus nog wel wat te lachen."
Op de slingerende, solide Lekdijk, even voor Tienhoven, een tweede aanwijzing dat in Ameide de jaarlijkse markt wordt gehouden: een boerin in zwarte jurk, zwarte kousen en witte klompen harkt de sticht, het pad dat van de dijk naar het erf leidt. Het is eigenlijk een zaterdags karweitje, maar van oudsher harkt men het erf ook op de woensdag voor de Termeyse markt. Maar gisteren regende het te hard. Deze boerin doet dit werk daarom vanmorgen nog maar. Op deze boerderij wordt, zoals vroeger in de

▲ *Tweede donderdag in oktober: de soeppan op tafel. Bij melkhandelaar A.P. Streefkerk zat twintig man aan tafel. Familie uit Lopik, aanstaande schoonzoons uit Lexmond, Vuren en Hei- en Boeicop, kennissen uit Stamproy in Limburg, Tienhoven en Lopik. En 's avonds aten ze brood met rollade.*

streek algemeen de gewoonte was, op de tweede donderdag van oktober dus nog zondag gehouden.

Een magische kracht

Achter twee paarden aan daal je de dijk af. Hun gang is langzaam, op het sjokken af. Het is duidelijk dat zij niet dagen van tevoren naar het feest hebben uitgezien, zoals de bewoners en vooral de oud-bewoners van Ameide doen. Want op de tweede donderdag van oktober komen zij die in Ameide zijn opgegroeid, een dag "naar huis". Heel Ameide viert dan gezamenlijk "familiedag". Mensen uit alle delen van het land maken dan de lange reis naar "Termey", zoals Ameide in de volksmond heet. 's Middags wordt er dan soep gegeten, en 's avonds brood met rollade.
De échte Termeyer zal geen jaar overslaan, hoeveel moeite het ook zal kosten zich die dag vrij te maken. "Wij worden gedwongen door een magische kracht. Als wij thuis zouden blijven, zou er van het werk niet veel terecht komen. Wij zouden ons dan voelen als kinderen die willens en wetens nalaten een boodschap te doen," vertelde een "Amsterdamse Termeyer".
Het merendeel van de oud-Ameidenaren behoeft geen lange reis te maken, want de mensen die aan de Lekdijk opgroeien, zijn erg streekvast. Er is veel voor nodig om hen over een grote afstand te doen verhuizen. De meeste (familie)dagjesmensen komen dan ook uit de naaste omgeving, uit Willige Langerak, Meerkerk, Nieuwpoort, Lexmond, Lopik, Polsbroek en Cabauw – namen die onverbiddelijk doen denken aan de boeken van Herman de Man.

Vrijwel geen handel

▲ *"En toen heb ik hem weer goed-duur doorverkocht hoor, reken daar maar op."*

De paarden die voor mij de dijk afdaalden, het dorp in, liepen wat triestig. Zij hadden geen zin in het feest. Het kon ook zijn dat zij wisten dat zij toch geen andere baas zouden krijgen. De Termeyse markt wordt nog wel gehouden, ja, maar handel is er vrijwel niet meer. Dat bleek me al gauw. Een naast het stadhuis lopend gebogen mannetje zei, nadat hij zijn pruim van de rechter naar de linkerwang had overgeheveld: " 't Is vandaag wel de dag, maar niet het weer, meneer! Ik verwacht niet veel volk."

"En kooplui?"
"Ach, kooplui, d'r mag 's een enkele boer zijn die een paard wil verkopen, maar de meesten komen toch alleen voor de prijzen."
Wat is namelijk het geval? De paardenmarkt wordt kunstmatig in leven gehouden. Er is geen behoefte meer aan jaarlijkse paardenmarkten. De paarden verminderen sterk in aantal, omdat de tractor een sterkere kracht is. Maar als de paardenmarkt opgedoekt moet worden, is Ameide zijn jaarlijkse feest kwijt. Omstreeks 1925 werd daarom een vereniging opgericht die zich tot doel stelde de paardenmarkt nieuw leven in te blazen. Zij stelde premies beschikbaar voor het mooiste veulen, voor het mooiste paard, voor het beste veulen, voor het beste landbouwpaard. Onder aanvoerders en kopers wordt een veulen verloot. En dit jaar is voor het eerst een pony-markt gehouden – want de pony's zijn als kracht naast de tractor erg in trek bij de boeren. De vereniging heeft de markt veel goed gedaan. Verleden jaar waren er tweehonderd paarden, dit jaar ongeveer honderd vijftig. Het recordaantal zal echter nooit en nooit meer worden overtroffen: dat werd bereikt in 1864, toen tweeduizend paarden in de straten van Ameide stonden. Toen was het niet begonnen om de premies. Vroeger ja, toen ging het om de handel…

Vroeger…

"Vroeger, meneer, vroeger…..", dat is wat je tientallen malen hoort als je met mensen spreekt.
"Vroeger werd er dagenlang gefeest. Toen was er nog kermis ook."
"Vroeger, meneer, stond het dorp vol paarden."
"Vroeger slachtte de slager zes koeien, alleen al voor de paardenmarkt."
"Vroeger spaarden de mensen maandenlang voor het feest. Velen fokten konijnen en geiten die een week voor de markt werden verkocht. Van de centen konden ze dan feestvieren."
"Vroeger werden de paarden al een dag van tevoren in het dorp gejaagd. De veedrijvers kwamen toen lopend met hele kudden paarden. De auto's hebben daar verandering in gebracht."
"Vroeger sliepen de paardendrijvers in de stal bij de beesten. Als dan om half vijf de cafés opengingen, stonden er al vijf of zes voor de deur te wachten. "Geef me eens gauw een borrel, ik heb de hele dag nog niks gehad," zeiden ze dan."
"Vroeger kwamen er paardenkopers uit Frankrijk en Duitsland, vooral joden. Als dan de paardenmarkt gelijk viel met Grote Verzoendag kon je dat goed merken. De joden bleven dan thuis en de handel was slap."
"Vroeger maakten de mensen die aan de ringrijderij hadden deelgenomen, een lange rijtocht door de streek."
"Vroeger, meneer, vroeger."
Als je dat de Termeyers hoort zeggen, klink er geen weemoed in hun stem, maar wel bespeur je een vluchtige herinnering aan deze dagen op hun gezicht. Hoe het ook zij, er worden in ieder geval nog dieren aangevoerd. De Molenstraat stond nu weer vol met paarden en veulens, de Prinsegracht met pony's. En het is ten slotte zo dat er plaatsen zijn in Nederland die alle moeite doen paarden aan te trekken, maar daar niet in slagen. In een plaats in Zuid-Holland werd enkele jaren geleden alleen een hobbelpaard aangevoerd…..

Historische gebouwen…

De tweede donderdag van oktober in 1960 had eigenlijk een bijzonder feestdag moeten zijn, want het was de bedoeling het gerestaureerde stadhuis in gebruik te nemen. Maar de restauratie is wat gestagneerd en nu duurt het nog een week of wat voor Ameide zijn stadhuis weer kan gebruiken.
U vindt het vreemd: stadhuis voor een dorpje van net-aan tweeduizend inwoners? Maar Ameide is historisch gezien een stad, met echte en aloude stadsrechten. Spreek een Termeyer aan over zijn gemeen-

▲ *Het fraaie stadhuis van Ameide, dat de Ambachtsheer van deze gemeente twee jaar geleden aan de gemeenteraad schonk. Men was nog druk bezig met de restauratie. In het torentje komt 'n klokkenspel.*

tehuis, hij zal u verbaasd aankijken, en u vergoelijkend in de rede vallen met ”Oh, u bedoelt zeker het stadhuis?.....”

Enkele tientallen meters van dit juweeltje van oude bouwkunst staat nog een historisch gebouw, ook opnieuw opgetrokken: de Nederlands Hervormde kerk. Men heeft dit gebouw noodgedwongen vernieuwd, want zeven jaar geleden brandde het geheel uit. In de avond van 3 op 4 april, de avond van Goede Vrijdag, loeide om half elf de sirene op het stadhuis. De kerk stond toen in lichterlaaie.
De oorzaak? “De stoven, meneer, de stoven...”
Acht brandspuiten uit de omgeving werden ter assistentie geroepen. Op het plein stonden de Termeyers samengedromd. Geen woord werd er gesproken. Met ontzetting zag men hoe de vlammen het uit 1365 daterende kerkje verteerden. Enkele huilden. Om twaalf uur begon in de vuurzee de torenklok te slaan. Haar twaalf slagen haalde de klok niet meer: na de zevende slag stortte de torenspits naar beneden.
Met veel offervaardigheid en veel voortvarendheid heeft men de zaken aangepakt. Bij de eerste rondgang bracht de ruim vierhonderd gezinnen tellende gemeente 36.000(!) gulden op. Nu staat de kerk weer vol luister in het dorp. En tot vreugde van ieder gemeentelid is het gebouw al weer bijna schuldvrij!

Aan de voet van de nieuwe kerk, het nieuwe stadhuis en de grote Lekdijk vierden de Termeyers en oud-Termeyers hun feest: vrolijkheid heerste op straat, gezelligheid in huis. Op de Dam en op de Prinsegracht prezen kooplui hun verse koek, hun boterzachte en –gele bananen, hun extra grote chocoladerepen, hun verse IJsselmeerpaling (die uit Denemarken afkomstig bleek), hun feestelijk gekleurde molentjes en hun sappige druiven aan. Opgeschoten jongens toonden door balletjes-aan-elastiek naar meisjes te gooien dat hun waardering voor het zwakke geslacht nog sluimerend is, straatfotografen bekeken de voorbijgangers door hun zoeker, andere mannen trachtten om het hevigst rood-witte speldjes te verkopen en uit de luidsprekers kwam vrolijke, zij het niet meer zo moderne muziek.

De Termeyse paardenmarkt werd weer gevierd en iedereen voelde zich er wel bij. Ook de boer die, op zijn fiets zittend, een paard naar de markt bracht. Maar het op deze wijze leiden van vee is verboden. Een agent wilde daar de boer attent op maken.
“Meneer, u mag geen paard vooruit trekken als uzelf fietst”.
“Wat dan?” deed de boer verbaasd. Hij keek achterom en zei verschrikt: “Verhip, dan is-t-ie net van mijn bagagedrager afgewipt...”

Van bagagedrager af

◄ *Terwijl moeder in de keuken de soep staat te roeren, eet de Termeyse jeugd op de markt maar vast:*
druiven …
banaan …
zuurstok …

◄ *maar ook:*
koek …
patat …
en …
duim!

Genot en ontspanning in Ameide

De paardenmarkt en kermis van 1885

Kermisviering in de 17de eeuw, gravure van G. van Swanenbergh.

Bram Provoost, met dank aan Ben Remie voor enkele krantenberichten

Net als in de vele voorgaande jaren werd er ook in 1885 in Ameide een Paardenmarkt gehouden. De hoeveelste is niet bekend, een telling werd toen niet bijgehouden. De eerste was 228 jaar geleden in 1657, maar het is niet bekend of er in ieder jaar daaropvolgend wel een paardenmarkt gehouden werd. Op de gebruikelijke wijze, via advertenties in de regionale kranten, maakt burgemeester A.P.H.A. de Kleijn van Ameide de datum bekend: 'de van ouds vermaarde **PAARDENMARKT …** zal plaats hebben op Donderdag 8 October 1885'. De welbekende tweede donderdag van oktober. Een dergelijke aankondiging is voldoende voor een grote belangstelling. Men is bekend met deze markt en deze dag. Voor het vervoer van bezoekers van buitenaf wordt de dienstregeling van de 'Stoombootdienst[1] op de Lek' aangepast. De stoomboot 'Schoonhoven' zal op de marktdag al om half vijf in de ochtend van Rotterdam naar Ameide vertrekken en om 2 uur in de middag zal dit schip weer terug varen naar Rotterdam. Een tweede schip, de stoomboot 'Culemborg' zal om half twee uit van Rotterdam vertrekken in plaats van 12 uur in de middag. Verderop zullen we zien, dat de stoomboot Schoonhoven op die donderdag, naast een groot aantal mensen, ook 'een zeventigtal paarden aanvoerde'. Dat moet een gezellige drukt op de boot geweest zijn. Het is niet duidelijk of de paardenmarkt in 1885 commercieel succesvol was. De aanvoer van paarden was behoorlijk, maar de handel liet op sommige onderdelen te wensen over. De Schoonhovensche Courant en De Vijfheerenlanden[2] berichten hier verschillend over.

De BURGEMEESTER van
AMEIDE
maakt bekend, dat de van ouds vermaarde
PAARDENMARKT
aldaar zal plaats hebben op
Donderdag 8 October 1885
en dat de druk bezochte
VRIJE
Najaars-Beestenmarkt
invalt op
Dinsdag 13 October d. a. v.,
dus daags vóór de BENSCHOPSCHE BEESTENMARKT.
De Burgemeester voornoemd,
DE KLEIJN.

De eerste schrijft: *AMEIDE, 8 Oct. 1885 Heden had alhier de van ouds bekende paardenmarkt plaats. Aan de lijn stonden 675 paarden en 170 veulens. Behalve eenige Duitsche waren er weinig koopers, doch veel*

1 De 'Stoombootdienst op de Lek' werd in 1896 omgevormd tot de 'NV Stoomboot-Reederij op de Lek', die later kortweg 'Reederij op de Lek' genoemd werd.

2 Destijds was "De Vijf-Heerenlanden" het 'Weekblad voor Vianen en Omstreken, verschijnt iederen Zondag-morgen'.

Stoombootdienst op de Lek.

De gewone dienst met de Stoomboot *Schoonhoven* zal op **8 October a s.**

geen plaats hebben

terwijl de stoomboot *Culemborg* op **dien dag in plaats van ten 12 ure, ten 1½ uren.m van ROTTERDAM zal vertrekken.**

Paardenmarkt te **AMEIDE,** 8 October.

Des morgens ten 4½ ure zal de stoomboot **Schoonhoven van de Oosterkade te Rotterdam naar Ameide, des namiddags ten 2 ure van Ameide naar Rotterdam en van daar terug des avonds ten 5½ ure naar Schoonhoven varen.**

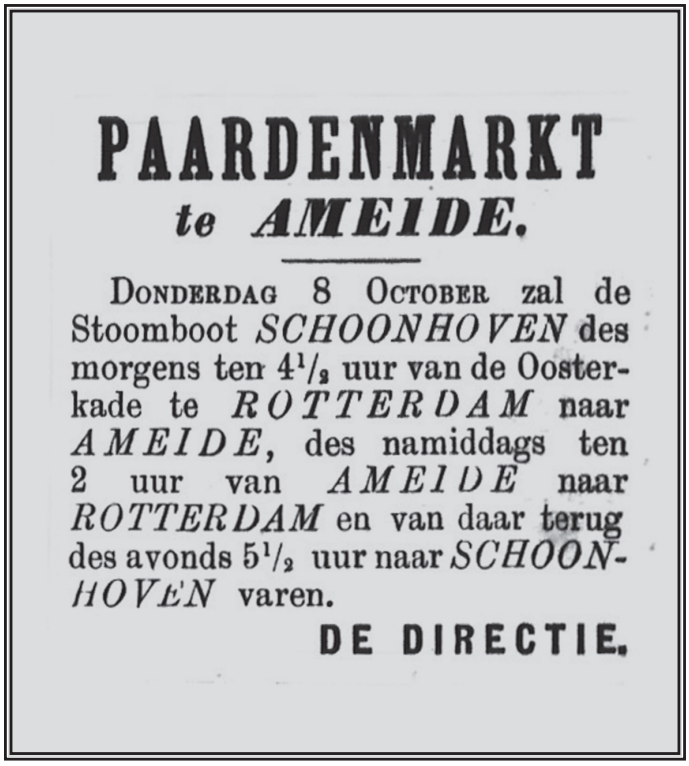

PAARDENMARKT
te AMEIDE.

DONDERDAG 8 OCTOBER zal de Stoomboot *SCHOONHOVEN* des morgens ten 4½ uur van de Oosterkade te *ROTTERDAM* naar *AMEIDE*, des namiddags ten 2 uur van *AMEIDE* naar *ROTTERDAM* en van daar terug des avonds 5½ uur naar *SCHOONHOVEN* varen.

DE DIRECTIE.

bezoekers. De handel was ook zeer lusteloos; alleen voor Duitsche rekening werden nog al jonge paarden aangekocht".

De tweede komt met iets andere aantallen dieren en geeft meer details over de handel. *"Ameide. Op de 8 October alhier gehouden paardenmarkt waren aangevoerd 700 groote paarden en ruim 200 hitten en veulens. De handel in veulens was niet zoo druk, als men dit gewoon was; er ontbraken voor deze jonge paarden de kooplieden die andere jaren onze markt bezochten. De Duitsche kooplieden vonden hier hunne gading en kochten menige jonge ruin, waarvoor zij goede prijzen besteedden. De handel in luxe en werkpaarden had weinig te beteekenen en de knollenmarkt was een paar uren later dan gewoonlijk afgeloopen".*
Was het commerciële succes misschien twijfelachtig, de markt en vooral de kermis waren zeker een succes voor de inwoners van Ameide en Tienhoven en voor de talloze bezoekers, die van heinde en ver naar Ameide kwamen. De Vijfheerenlanden plaatst in oktober 1885 enige smakelijke sfeerberichten over normale en bijzondere gebeurtenissen op de markt en de kermis van dat jaar. Zij geven een mooi beeld van de marktgewoonten en kermisactiviteiten in Ameide, ruim 130 jaar geleden.

Was er in 1885 ook al sprake van soeppan en rollade?

Op 11 oktober 1885 schrijft men: *"Ameide. Alhier brengt het plaatselijk gebruik mede dat er gedurende de kermis veel vleesch gegeten wordt. Niemand is zoo arm, of in deze dagen eet hij rundvleesch. Daarvoor in de eerste plaats is gedurende een jaar gespaard, en de elders wonende zoon zorgt, dat de oude moeder althans in de kermisweek vleesch kan eten. Menige schuur, is in een tijdelijke vleeschhouwerij veranderd en buiten de gewone slachters oefent menig ambachtsman of boertje in deze dagen het slachtersbedrijf of dat van vleeschhouwer uit in de week waarin met onze aloude paardenmarkt de kermis plaats heeft. Bij den Rijksontvanger[3] wordt driemaal zooveel vee aangegeven als anders".*
Op 18 oktober 1885 geeft men een beeld van gewoonten, die in die tijd gebruikelijk waren op de markt en de kermis te Ameide. *"AMEIDE. De van ouds beroemde paardenmarkt met de minder bekende Ameidensche kermis zijn achter den rug en geven gedurende eenige weken stof tot gezellig samen zijn aan ieder, die of als deelhebber aan de pret of als toeschouwer van de jool heeft genoten. Want genot geven ze vooral aan de echte dorpsbewoners, die van zoovele ontspanningen, waarvan de stedeling kan profiteeren, verstoken zijn. Weken vooruit zegt de jongeling tegen het aardige meisje, dat hij ontmoet: 'jij bent de mijne met de markt', of het meisje zegt tegen den jongen: 'ik reken op je om uit te gaan'. Vooral Ameidensch opkomend geslacht is de laatste zeven Zondagavonden vóór de markt nog al vroolijk. Die Zondagavonden hebben hunne bijzondere namen, als; marktavond, kijkavond, vraagavond, loopavond, enz.*
De marktweek is daar en oud en jong zijn nieuwsgierig of de wafelkraam en de mallemolen[4] reeds voor den wal liggen, totdat Dinsdagmiddag een aanvang wordt gemaakt met den opbouw der kramen en spellen – ho ! de laatsten ontbreken in den regel te Ameide.
Ieder Ameidenaar heeft het druk zijn huis en tafel gereed te maken tot ontvangst van gasten.
Woensdag reeds komen kooplieden met en zonder paarden uit alle oorden des lands, ja zelfs van daar buiten, ons anders zoo stille dorp opvroolijken.

3 In die tijd was Ameide een van de standplaatsen van een Rijksontvanger der Belastingen.
4 Draaimolen.

Niet zoodra begint de avond te vallen of in de op elke dorpsmarkt onmisbare draaimolen wordt het licht ontstoken en ieder draaft er heen om te zien, hoe mooi de molen is, of om zich te laten draaien, en de vreemdeling om er voor dien avond een aardig 'deerntje' te zoeken en het nog vrije meisje om gevonden en meegenomen te worden, zoodat ieder vermaak heeft, behalve de jonge dochter die alleen blijft en de saaie pessimist die alles slecht noemt. Gelukkig, dat de gepasseerde markt heeft doen zien, dat het getal Pessimisten in Ameide niet groot is. Reeds Donderdagmorgen vroeg zag men eene massa menschen van alle rangen, jaren en geslachten op den dijk om de aankomst af te wachten van de stoomboot Schoonhoven, die behalve een groot getal menschen, een zeventigtal paarden aanvoerde. Iedereen telt, maar telt natuurlijk mis, hoeveel menschen en hoeveel paarden van de boot komen. Dat men misgeteld moest hebben was duidelijk, want behalve de paarden, groot en klein, die men over de brug had zien gaan, merkte men nog een kleine met een man aan den kant der rivier. De man, die geen Paardenkooper scheen, wist geen raad, zijn paard aan de lijn te krijgen. Direct tegen den dijk op ging niet, op de brug springen kon niet en over een duiker, die het kleine paard passeeren moest, wilde het niet.
Niet zoodra werd dat geval, hetwelk aanleiding gaf tot menigen kwinkslag en veel gelach, door een oolijken Paardenkooper, die het beestje gebruiken kon opgemerkt, of hij naar beneden en van de gelegenheid gebruik gemaakt, om dat koppige ding aan den haak te slaan en niet zoodra was hij de bezitter of het beest ging over den duiker en stond weldra tusschen zijne lotgenooten aan de lijn.

Behalve op de markt wordt er ook menige witten en bruinen (klaren of bitteren) in de herbergen gekocht en op stal gezet. Die in de herbergen gekochte witten en bruinen schijnen hunnen koopers wel eens te sterk te worden en doen hen dikwijls doorslaan, ja, ook wel eens op hol gaan. Verwonderlijk is het hoeveel moeite door kooplieden wordt aangewend om een goed paard van een taaien, in den zin van een degelijken, boer machtig te worden en hoeveel personen daarbij soms dienst doen.
Van wien is dat paard, wat vraag je voor dien bruin, wil je'm zien draven zijn uitdrukkingen, die voortdurend gehoord worden, doch niet veel zal men de uitdrukking hooren: 'dat paard behoef je niet te laten loopen.'
Waarom niet?' vraagt de boer, die het paardje, want het was een hit, wilde zien draven met een boos gezicht.
'Wel ge kunt het immers dragen', is het antwoord, dat de omstanders hartelijk doet lachen.
Dat hij, die zoo licht van een paard dacht door kooper en verkooper niet vriendelijk wordt aangezien is te denken.
Toen de markt reeds aan het afloopen was deed nog eene equipage[5] van vreemd model ons dorp aan. Die equipage was bezet met koetsier, palfenier[6] en passagier die zich in kleeding en manieren van een gewoon paardenmarkt-bezoeker onderscheidden. Dat rijtuig en inhoud eenige opschudding veroorzaakte is licht te begrijpen, vooral toen een guit wist te vertellen, dat die vreemdeling een Turk was, en zeker gekomen om paarden te koopen voor het leger van 'den zieken Man[7]'.
Menig eigenaar, die meende een goed soldaten paard aan de markt te hebben, vond zich te leur gesteld, evengoed als menig houder van Turksche fondsen, want de vreemde gast, met 'n Tergouwenaartje[8] in den mond, vertrok met zijn mandenwagen op twee wielen, bespannen met twee flinke paarden van dezelfde, doch vreemde kleur, zonder één draver gekocht te hebben.
Bij het verminderen van het getal paarden, vermeerdert het getal paren. De straten worden ruimer en geven den boerenjongens en den boerenmeisjes gelegenheid hunne beenen van den vloer te beuren.
Tusschen het zingen van een of ander kermismopje worden de keelen van zanger en zangeres gesmeerd met een glaasje 'lekker'. Lang zitten gaat niet, daarom zingende en dansende naar en in den draaimolen, ook hier geen rust en na een paar toertjes naar de poffertjeskraam om de rechten van den inwendigen mensch te voldoen.
Menig paard verwisseld op onze markt van stal, voor menig jonkman of jonge dochter is zij een aanleiding om te veranderen van huis.
Ieder recht geaard kermisvrijer geeft zijne kermisvrijster een kermiskoek mede naar huis, om die den Zondag na de kermisweek te geven bij de koffie. Ongelukkig is de kermisvrijer zoo hem de korst gepresenteerd wordt, wijl hem dit een teeken is, dat hij niet meer terug behoeft te komen.
Wat men ook doe, laat men den minderen man van onze dorpen, niet zijn éénen dag ontspanning ontnemen, door de kermis af te schaffen, want de man leeft er een geheel jaar op".

Men kan zich bij het lezen van dit stuk niet aan de indruk onttrekken, dat het in 1885 een vrolijke boel geweest moet zijn op de paardenmarkt en de kermis van Ameide. De jongens en meisjes gaan vrolijk met elkaar om en vermaken zich best. Er wordt gedanst en gezongen, de draaimolen is in trek en de inwendige mens wordt niet vergeten. Die dag eet iedereen vlees in Ameide en een lekker glaasje 'klaren of bitteren' gaat er vlot in. Tenslotte de waarschuwing: Ontneem de inwoners van onze dorpen die ene dag ontspanning niet door de kermis af te schaffen, want men leeft er een geheel jaar op. Ondanks deze waarschuwing zal de kermis te Ameide zo'n 20 jaar later, in 1907, toch afgeschaft worden. Het gevolg is een 'kermisoproer', maar dat is weer een heel ander verhaal[9].

5 Een equipage is een eigen rijtuig met toebehoren.
6 Palfenier, eigenlijk palfrenier is de stalknecht of de helper van de koetsier in livrei.
7 Rond 1885 werd Turkije 'de zieke man van Europa' genoemd. Door vele oorlogen o.a. op de Balkan en met Rusland was de omvang van het Turkse rijk al tientallen jaren aan het afbrokkelen.
8 De bekende Goudse kleipijp.
9 Carla Jonker, Macht en armoede aan de rivier. Ameide en Tienhoven 1870-1940. Blz. 96-97.

Harddraverijen en harddravers in *Ameide* en *Tienhoven*

Bram Provoost

Het is algemeen bekend dat er in Ameide al eeuwenlang een jaarlijkse paardenmarkt wordt gehouden. Op die markt vinden doorgaans verschillende activiteiten met paarden plaats, zoals ringsteken, dressuur, enz. Veel minder bekend is dat er in de 2de helft van de 19de eeuw hier en in de omgeving ook paardenraces werden georganiseerd. Dit gebeurde in de vorm van korte baan harddraverijen, met o.a. deelnemers uit Ameide en Tienhoven. In de jaren 1880 woonde er in Ameide zelfs een (semi)professionele paardeneigenaar/harddraver die landelijke bekendheid genoot. Artikelen in regionale en landelijke bladen berichtten over de in die tijd zeer populaire paardenraces. Het eerste artikel waarin Ameide en Tienhoven worden genoemd stamt uit 1860. Het weekblad "De Vijfheerenlanden" van 1 juli 1860 bericht: *"VREESWIJK, 29 Junij. Heden werd alhier eene harddraverij van landbouw-paarden gehouden. Er werden uitgeloofd twee prijzen en twee premiën, welke gewonnen moesten worden, de eerste prijs en de eerste premie, door landbouw-paarden, welke reeds prijzen hadden behaald. Hiertoe waren ingeschreven 8 paarden. De eerste prijs, een zilver thee-servies, werd behaald door het donker bruine merrie-paard van P. van Ingen te Houten en de eerste premie een zilveren tabaksdoos door het zwarte merrie-paard van W. van Schaik te Houten. Voor de tweede prijs en de tweede premie, zijnde eene pendule en een zilveren sigaren-koker waren ingeschreven veertien paarden. De tweede prijs werd behaald door het vos bles merrie-paard van F. de Kruif, van* ***Ameidens-Tienhoven*** *en de tweede premie door het rood-bont merriepaard van H. de Bruin, van Driebruggen.*
Alles werd opgeluisterd door eene masquerade en muzijk, terwijl een overgroot getal toeschouwers, sommigen meenen wel 3000 met genoegen dit landbouw-feest bijwoonden."

Een harddraverij in VREESWIJK met een deelnemer uit ***'Ameidens-Tienhoven'***. Het betreft hier de bouwman Floris de Kruif, die op 3 juli 1832 te Jutphaas is geboren en die zich op 7 maart 1859 met zijn gezin in Tienhoven vestigde in Huis No. 9A op de Hoogendijk (later 10, 11 genummerd). Floris is overleden 7 maart 1873 en zijn vrouw Aantje van Schaijk kort daarvoor op 28 feb. 1873, beide in de woning Hoogendijk No. 11.
Het is dus niet vreemd dat de Floris kort voor zijn 28ste verjaardag in het dicht bij zijn geboorteplaats gelegen Vreeswijk het landbouwfeest bezocht. Daar deed hij met één van zijn paarden mee aan de race en wist ook nog een pendule te winnen.

Alvorens verder in te gaan op de situatie in Ameide en Tienhoven geef ik eerst wat algemene informatie over de harddraverijen in de 19de eeuw. Drafsport is een vorm van paardensport, waarbij wedstrijden worden gelopen met paarden die meestal voor een licht karretje, (sulky) met daarin de pikeur, zijn gespannen. De paarden mogen uitsluitend in draf lopen, een diagonale paardengang. De draf is een snellere gang dan de stap, maar langzamer dan de galop. Tijdens de draf worden linksvoor en rechtsachter tegelijk opgetild en neergezet afwisselend met rechtsvoor en linksachter. Het paard dat voor de sulky loopt is meestal een speciaal voor dat doel gefokte en getrainde harddraver. Er zijn ook drafwedstrijden waarbij het paard wel bereden wordt. Dit wordt door insiders met een Frans woord *monté* genoemd. In het Nederlands "onder de man".
Eeuwen geleden is het allemaal begonnen met onderlinge wedstrijden en weddenschappen tussen boeren en andere paardenbezitters. Het paard was in die jaren het enige middel van transport en er waren natuurlijk altijd eigenaren, die dachten dat hun paard het beste en snelste was. In dat opzicht is er nog weinig veranderd. "Wedden dat mijn paard wint?" werd al eeuwen geleden geroepen. Zo is het begonnen. Paard tegen paard, meestal gereden "vanaf de deken",

▲ *Drafsport was in vroeger tijden een populair vermaak op jaarfeesten.*

"onder de man" of deftig "monté", maar dan zonder zadel en rechtuit over ca. 300 m. Met meer dan twee deelnemers werd het een afvalrace, met "omlopen", te vergelijken met de kortebaan hardrijderij op de schaats. In talrijke dorpen in heel Nederland werden dergelijke wedstrijden georganiseerd, vaak door kroegbazen, die het natuurlijk vooral moesten hebben van de drankomzet. Later werden het jaarlijkse festijnen, georganiseerd door een plaatselijke vereniging of comité. Een dertigtal van deze verenigingen bestaat nu nog, voornamelijk in Noord- en Zuid-Holland.

Tijdens de wedstrijden werd er gestreden om prijs en premie, waarbij de prijzen meestal bestonden uit fraaie, vaak met zilver bewerkte, gebruiksvoorwerpen, zoals tabakspotten en theeserviezen etc. Voor de belangrijke draverijen werd een zilveren zweep als prijs beschikbaar gesteld. Vroeger hield iedere plaats van enige betekenis eenmaal per jaar een kortebaandraverij. Het waren vooral de welgestelde landbouwers, kooplieden en fabrikanten, die het zich konden veroorloven een harddraver te houden. Omdat zadels nog niet bestonden werden de paarden onder een deken gereden. Ook stijgbeugels bestonden nog niet. In tegenstelling tot de huidige tijd werden de kortebaandravers nog niet speciaal op snelheid gefokt. Bij toeval werd ontdekt dat een paard talent had voor het draven. Bij het naar de markt rijden bleek bijvoorbeeld dat er een paard was, dat harder reed dan de andere paarden. Was dat het geval dan werd wel eens het besluit genomen om aan een plaatselijke draverij deel te nemen. Wanneer dit een succes was, gingen veel paarden vaker of zelfs "fulltime" aan draverijen deelnemen. Zo veranderde een boerenpaard in een harddraver.

In de tweede helft van de 19e eeuw zijn ook de langebaandraverijen ontstaan. Het is bekend dat in 1844 de eerste langebaandraverijen georganiseerd werden. Ook is bekend dat in die tijd de eerste draf- en renbanen zijn aangelegd. Die ovale drafbanen hadden verschillende lengten. Zo had de baan van Clingendaal in Wassenaar lengte van 2125 meter, terwijl de baan van Oosterbroek bij Groningen slecht 780 meter lang was. De wedstrijden gingen dan ook over verschillende afstanden, soms tot wel 500 meter. Ook was er sprake van een handicap in afstand, waarbij de paarden die meer prijzengeld hadden gewonnen de andere paarden een voorsprong moesten geven.

▲ *Draven "onder de man" of "monté".*

▲ *Dravers voor een tweewielige sulky (links) of "onder de man" (rechts).*

Terug naar Ameide en Tienhoven. "De Vijfheerenlanden" meldt: *"AMEIDE, 8 Sept 1869. Met zekerheid kan worden gemeeld, dat alhier in het laatst dezer maand eene harddraverij zal plaats hebben van paarden welke nimmer eene prijs gewonnen hebben. Het Bestuur heeft tot Voorzitter gekozen den heer A.P.H.A. de Kleijn[1], en tot Secretaris-Penningmeester den heer E.G.B. van Voorst van Beest[2]"*. Een advertentie bevestigt dit:

HARDDRAVERIJ te AMEIDE,

van **PAARDEN**, die nog geen **Prijs** hebben gewonnen en 2 maande in het bezit van den Eigenaar zijn geweest.
Op **VRIJDAG 24 SEPTEMBER 1869**, 's voormiddags 11 ure.
Prijs ter waarde van *f* 100,–.
Premie ter waarde van *f* 50,–.
Uitgeloofd door Ingezetenen van *Ameide* en *Tienhoven*.
Aangiften schriftelijk te doen vóór 22 SEPTEMBER 1869 bij den Secretaris van het Bestuur, den Heer VAN VOORST VAN BEEST te *Ameide*. (1

Deze harddraverij hield geen verband met de jaarlijkse paardenmarkt te Ameide, die dat jaar op donderdag 14 oktober 1869 werd gehouden, terwijl de Beestenmarkt op dinsdag 19 okt. 1869 was.
De twee harddraverijen zijn een groot succes geworden, zoals blijkt uit de verslagen in de VHL van 26 sep. en 3 okt. 1869. *"AMEIDE, 24 Sept. Heden had alhier de aangekondigde harddraverij plaats. Des morgens door paarden uit de Gemeente zelve en des middags door paarden buiten de Gemeente. Voor de eerste rit hadden zich aangegeven 11 paarden, waarvan de prijs bestaande uit een zilveren stel met eijerdopjes, gewonnen is door het paard in eigendom bij Gijs de Kruijf en de premie bestaande uit een hoofdstel door het paard van Harmen Spek. Des middags hadden zich 19 mededingers aangegeven, daarbij werd de prijs bestaande uit verschillende stukken ter waarde van f 100,- behaald door het paard van Hillebrandt, van de Bildt; de premie bestaande in twee likeur karaffen met zilveren stoppen werd behaald door het paard van de Boer, van Wateringen. Daarna hadden de volksspelen plaats, die om het invallen van den avond, met haast moesten uitgevoerd worden. Alles is in de beste orde afgeloopen. Dank zij de groote zorg van H.H. Commissarissen voor de regeling van dit feest.*
Bij ons vorig berigt is verzuimd op te nemen, dat bij de gehouden harddraverij te Ameide, de tweede premie bestaande in eene zweep gewonnen is door het paard van de Wed. P. van Es te Tienhoven, terwijl tot het daarstellen der harddraverij veel is toegebragt door den Heer H. van Lomwel, die een groot stuk land gratis in gebruik heeft gegeven, voor het opslaan van eene tent, en voor het publiek toegankelijk om het feest in al zijn luister te aanschouwen".

Persoonlijke gegevens van de deelnemers/prijswinnaars aan hardrijderijen uit Ameide en Tienhoven:
Bouwman Gijsbertus de Kruif (ook wel Kruijf of Kruyf) is geboren 18 okt. 1838 te Jutphaas (familie van Floris de Kruif?). Hij vestigt zich op 20 okt. 1864 te Tienhoven, Hoogendijk No 8 (later genummerd 9 en 12). Op die dag trouwt hij met de op 21 juni 1825 te Ammerstol geboren Maria Verkerk. Maria was eerder gehuwd met Jacobus van Lomwel, die op 30 sep. 1863 is overleden, Hoogendijk 8. Gijs de Kruif is in Tienhoven raadslid en wethouder geweest en op 23 september 1900 overleden.
Harmen Spek, zoon van Arie Spek en Adriana Vermaat, geboren op 20 aug. 1843 te Tienhoven, Hoogendijk No. 18 (later 19).
De Wed. P. van Es is Willempje Heijkoop, geboren op 7 januari 1794 te Meerkerk. Zij is de weduwe van Peter van Es (1792 – 1859). De berijder is haar kleinzoon Peter Lakerveld, geb. 26 aug 1848 te Rotterdam.
De eigenaar van de grond waar de hardrijderij werd gehouden was Hendrik van Lomwel, geboren op 7 mei 1819 te Ameide. Zoon van Arie Heijkoop van Lomwel (1793- 1858) en Merrigje van Hof (1792 – 1882). Hendrik bleef ongehuwd en woonde na het overlijden van zijn vader (in 1858) met zijn moeder en ongehuwde zuster (Annigje Barta, 1817 – 1897) in een boerderij aan Prinsegracht OZ, No. 27, later 41. Hij was jarenlang raadslid en wethouder van Ameide en Heemraad van de Polder Middelbroek, Ameide en Tienhoven, Hendrik van Lomwel is overleden op 13 juni 1894.
Cornelis Wink (1840-1916) is geboren te Leerbroek en op 20 dec. 1872 getrouwd met Aaltje de Jongh (1840-1916). Aaltje de Jongh is de weduwe van Cornelis van Es (1841-1871). Het echtpaar Wink-De Jongh gaat wonen in de boerderij van Van Es in Tienhoven op de Hoogendijk No. 13 (later 17 en 20).

Niettegenstaande het succes duurde het drie jaar voor er een vervolg kwam in Ameide. De VHL meldt*: "AMEIDE, 17 Aug. 1872. Met zekerheid kan worden medegedeeld, dat alhier in de Broeksteeg den 6 September a.s. twee Harddraverijen zullen worden*

1 A.P.H.A. De Kleijn was van 1868-1900 burgemeester van Ameide en Tienhoven.
2 E.G.B. van Voorst van Beest was in 1881 medeoprichter van de IJsclub "Hollandia". Meer informatie over hem in het Nieuwsblad HVAT 2016, Jrg. 27, nr. 4, blz. 14.

gehouden, des morgens door boerenpaarden of paarden die nog geen prijs of premie gewonnen hebben, en des voormiddags door paarden van zessen klaar[3]*. Na afloop der harddraverijen zullen volks-vermakelijkheden plaats hebben. Voor het publiek zal eene bijzonder geschikte gelegenheid worden gegeven, om de harddraverijen gade te slaan aangezien er eene tribune zal worden opgeslagen op eene ruime weide, daartoe welwillend afgestaan door den heer H. VAN LOMWEL. De Commissie heeft benoemd tot voorzitter den Heer A.P.H.A. DE KLEIJN, en tot Secretaris Penningmeester den Heer E.G.B. VAN VOORST VAN BEEST".*

HARDDRAVERIJEN
TE AMEIDE,
VAN BOERENPAARDEN
uit omliggende gemeenten, en
Paarden van zessen klaar,
op *VRIJDAG 6 SEPTEMBER* 1872,
's morgens ten 8 en ten 11 uur.

PRIJS voor de 1ste HARDDRAVERIJ,
ter waarde van . . . . . *f* 30,—.
PREMIE " " . . . . . - 15,—.
PRIJS voor de 2de HARDDRAVERIJ,
in geld . . . . . *f* 175,—.
PREMIE ter waarde van . . . . - 60,—.

Nader omschreven bij gedrukte billetten, terwijl inlichtingen te bekomen zijn bij den Secretaris van het Bestuur, den Heer **E. G. B. VAN VOORST VAN BEEST te Ameide,** bij wien de aangifte tot deelname schriftelijk moet geschieden, vóór of op den 1*en September e. k.* (3127)

Ook deze wedstrijden waren een succes zoals blijkt uit het verslag in de Sch. C.: *"De aangekondigde twee harddraverijen hebben gisteren te Ameide plaats gehad. Bij de eerste, die des morgens om 8 uur een aanvang nam, werd de prijs ter waarde van ƒ 30, behaald door het paard van den heer G. de Kruijf te Tienhoven, terwijl de premie, ter waarde van ƒ 15, ten deel viel aan het paard van den heer P. van Buuren te Jaarsveld. Bij de tweede harddraverij, des voormiddags om elf uur begonnen, en waaraan door zeven paarden werd deelgenomen, werd de prijs (in geld) van ƒ 175, gewonnen door het paard van den heer J.C. Bulk te Leijmuiden en de premie ter waarde van ƒ 60, door dat van den heer A. Aanen te Langerak.*
De Vreeswijksche Harmonie-muziek, die onder de leiding van den heer Messemaeckers de Graaff uit Vianen, het feest en de talrijke ook van buiten gekomen toeschouwers opvroolijkte, heeft zich nog later, gedurende en na den afloop der volksvermakelijkheden doen hooren.
Als vervolg van onze mededeeling omtrent de harddraverijen te Ameide vermelden wij nog het volgende: dat het paard van den heer P. van Buuren te Jaarsveld bereden is door den pikeur A. van Solingen; het paard van den heer I.C. Balk uit Leijmuiden door den pikeur P. van Zanten uit Rotterdam; het paard van A. Aanen te Langerak door den pikeur J. Streefland, en het paard van den heer G. de Kruyf door den eigenaar".

In de jaren 1873 t/m 1891 doen inwoners van Ameide en Tienhoven ook mee aan wedstrijden in andere plaatsen, regionaal zowel als landelijk. De namen G(ijsbertus) de Kruif, H(armen) Spek, C(ornelis) Wink en P(ieter) J(ohannis) Heijboer[4] komen met enige regelmaat voor in bericht over harddraverijen van 'Paarden van zessen klaar' in plaatsen als Gorinchem, Goudriaan, Leerdam, Schoonhoven en Vianen. Vermeldenswaard is ook dat twee van deze 'paardenracers' in december 1875 te Tienhoven tot notabelen bij de Hervormde gemeente zijn gekozen. Het betreft: *'de heeren G. De Kruijf en C. Wink, gekozen in plaats van wijlen de heeren Th. Van den Berg en J. Van Straaten'*. (Sch. C. 19 dec. 1875). Daarnaast was er één inwoner van Ameide die in die tijd ook landelijke bekendheid genoot als eigenaar van harddravers. Over deze koopman Jacob Bouter zal verderop worden geschreven.
Het duurt tot 1878 voor er een derde wedstrijd harddraven in Ameide wordt gehouden. De heer Van Voorst van Beest is als organisator vervangen door de aannemer Pieter Cornelis de Jongh. *"Ameide, 12 Sept. 1878. Alhier zullen in den Broeksteeg den 27 dezer twee harddraverijen worden gehouden: des voormiddags door boerenpaarden die nog geen prijs gewonen hebben, en 's namiddags door paarden van zessen klaar; voor het publiek zal eene bijzonder geschikte gelegenheid worden gegeven om de harddraverijen gade te slaan, op een ruime weide daartoe welwillend afgestaan door den heer H. van Lomwel. De baan laat wat ligging en vastheid betreft niets te wenschen over". "Ameide, 21 Sept. 1878. De harddraverijen welke alhier Vrijdag a.s. zullen worden gehouden, zullen door een buitengewoon flink korps muziekanten worden opgeluisterd. Voor het publiek zal eene tribune worden opgeslagen om de harddraverijen gade te slaan".*

Uit het verslag blijkt dat de paarden uit Ameide en Tienhoven deze keer niet succesvol waren. De prijzen gingen naar eigenaren uit Zegwaard, Dubbeldam en Rotterdam. *"Te Ameide hebben gisteren, onder toe-*

3 "Van zessen klaar" is een uitdrukking uit de paardenwereld. Het is de omschrijving van een paard zonder gebreken en (bij de hardrijderij) goedgekeurd op de zes voornaamste delen: twee ogen en vier benen. Later ook gebruikt voor personen, die geestelijk en lichamelijk goed berekend zijn voor hun taak.

4 Over P.J. Heijboer als veerman/kastelein en gemeenteontvanger van Tienhoven is meer te lezen in het vorige Nieuwsblad 2017, jrg. 28, nr. 2, blz.41-51. Bij de harddraverijen werd P.J. Heijboer vermeld als eigenaar van het paard, de bruine merrie Cornelia, terwijl zijn zoon Mattheus de berijder of pikeur was.

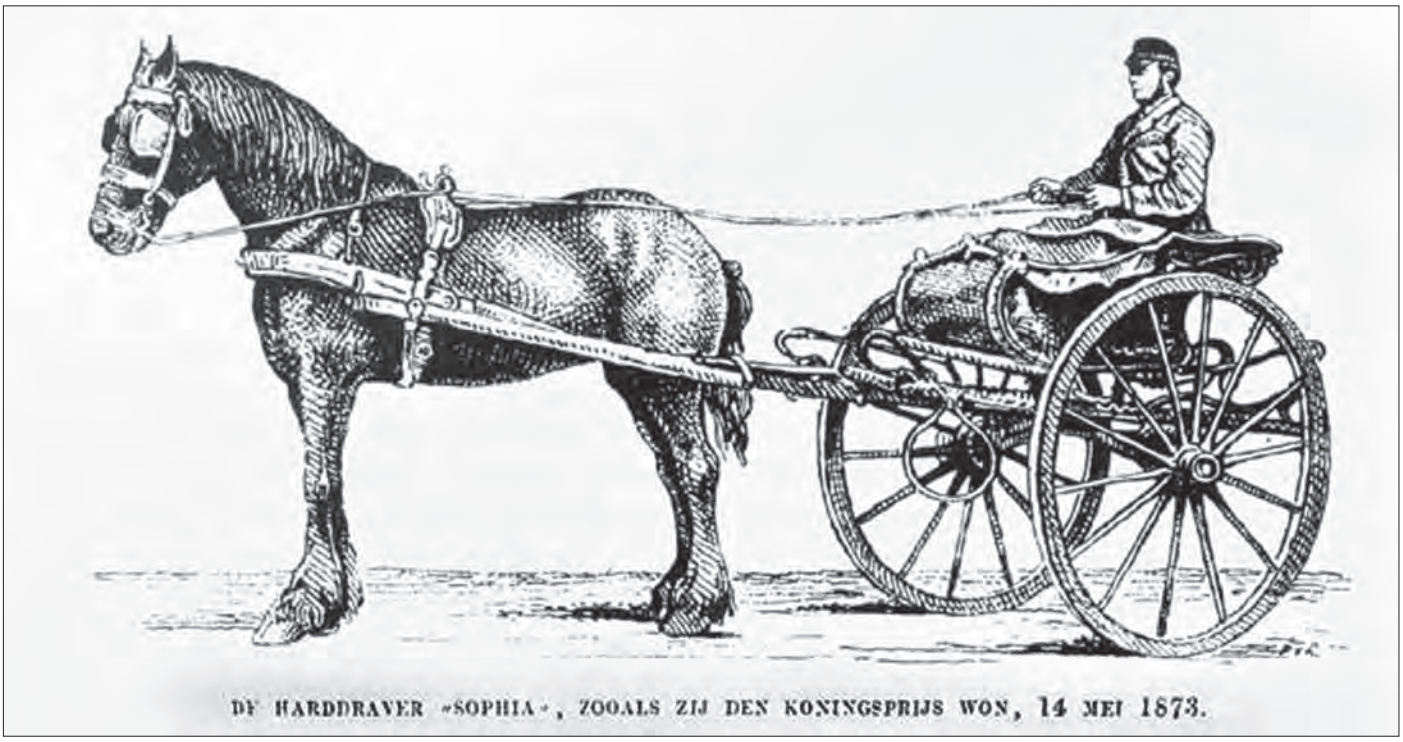

▲ *Een harddraver voor de sulky in 1873.*

vloed eener talrijke volksmenigte en bij heerlijk weder, de aangekondigde harddraverijen plaatsgehad. Voor de eerste harddraverij, die 's morgens 9 uur aanving, waren 18 paarden ingeschreven. De prijs ter waarde van f 80, bestaande in een kristallen fruitmand met zilver gemonteerd, werd behaald door het paard van den heer C. Vollebregt te Zegwaard, berijder A. Bos, en de premie, ter waarde van f 40, bestaande in twee kristallen karaffen met zilver gemonteerd, werd verkregen door het paard van den heer A.A. Schouten te Dubbeldam, berijder J. De Boer.

Aan de harddraverij, welke de namiddags 2 uur plaats had, namen 15 paarden deel. De prijs in geld van f 180, en f 20 voor den berijder, werd behaald door het paard van den heer A.A. Schouten te Dubbeldam, berijder J. De Boer en de premie in geld van f 60 werd behaald door het paard van den heer Florijn te Rotterdam, berijder P. Van Santen.
Daarna werden de prijzen door den President uitgedeeld, en hulde gebracht aan de commissie, en aan allen die aan het welslagen hadden medegewerkt; verder werden nog op den Dam eenige muziekstukken uitgevoerd, waarna alles in de beste orde afliep".

Een vierde harddraverij in Ameide komt er in 1882 en wordt georganiseerd door een comité bestaande uit: Jan Lambertus de Jongh (1831-1901), aannemer; Pieter Gerardus Johannes de Jong (1844-1911, tabakshandelaar/kruidenier; Gijsbertus de Kruif (1838-1900) bouwman; Pieter Romeijn (1836-1912), zonder beroep. *"AMEIDE, 24 Aug. 1882. Den 20.Sept. a.s. zullen binnen deze gemeente eene voor- en eene namiddag-harddraverij door paarden worden gehouden, om flinke prijzen en premiën, bijeengebracht door ingezetenen uit Ameide en Tienhoven. De commissie bestaat uit de heeren J.L. De Jongh, president; P.G.J. De Jong, secret.-penningm. en G. De Kruijf en P. Romein, leden; terwijl het eere voorzitterschap is aangeboden aan den heer Burgemeester. Het langs de baan gelegen stuk land, zonder hetwelk eene harddraverij alhier onmogelijk is, is door den eigenaar, den heer Van Lomwel, weer met de meeste bereidwilligheid ten gebruike voor dien dag afgestaan. Alhoewel deze zaak ditmaal alleen uitgaat (zooals men 't wel eens noemt) van boeren, burgers en buitenlui, zijn de financiën evenwel toereikend om haar zoo goed als op denzelfden voet te doen plaats hebben als in 1878, terwijl het van zelf spreekt, dat met eene commissie, bevattende zóó de rechte mannen op de rechte plaats, een en ander ook niet minder ordelijk en flink zal afloopen".*

HARDDRAVERIJEN
te AMEIDE,
op
Woensdag 20 Septemb. a. s.,
's morgens ten 9 ure, door paarden,
nimmer een PRIJS of PREMIE
gewonnen hebbende,
en 's namiddags 2 ure door paarden
VAN ZESSEN KLAAR.
VOORMIDDAGS-PRIJS en PREMIE
ter waarde van
f 50 en f 25,
NAMIDDAGS-
prijs f 180 en premie f 50,
beiden aan geld, benevens f 20 en f 10 voor deze prijs en premie winnende pikeurs.
De deelnemers gelieven zich met hun paarden te vervoegen aan den stal van den kastelein DIEPENHORST alhier, die voor 's morgens uiterlijk ten 8, en die voor 's namiddags uiterlijk ten 12 ure.
Verder verlangde inlichtingen geeft de Commissie.
J. L. DE JONGH, President.
P. G. J. DE JONG, Secret.-Penningm.

"AMEIDE, 20 Sept. 1882. Heden hadden alhier plaats de aangekondigde twee harddraverijen; zoowel voor- als namiddags werd daaraan door 14 paarden, waaronder zeer gerenommeerde dravers, deelgenomen. Het weder was prachtig, de stemming van het zeer talrijk opgekomen publiek hoogst aangenaam, het terrein voor de wedstrijden zeer doelmatig ingericht en, wat de hoofdzaak is voor elke feestviering, de orde was voorbeeldig, dank zij de commissieleden, commissarissen en politie die als 't ware wedijverden in de juiste vervulling hunner taak.
De voormiddagprijs, bestaande uit een met zilver versierde bloemenvaas, werd gewonnen door de vosmerrie "de Kromme", eigenaar de heer J. Bouter te Ameide, pikeur F.A. Diepenhorst, en de premie, zijnde een dito waterkaraf met 2 glazen, door de bruine merrie "Rosa", eigenaar J. Bouter voormeld, pikeur A. Bos.
Bij de namiddag-harddraverij werd de prijs, ad f 180 in geld, behaald door de bruine ruin "Viorno 2", eigenaar den heer G. Barendrecht te Barendrecht, pikeur J. De Boer, en de premie, ad f 50 in geld, door de bruine merrie "Snijboon" van den heer W.H.J. Brom te Utrecht, pikeur A. Bos.
Ten verzoeke van den voorzitter der harddraverij-commissie zijn die prijzen uitgereikt door den eerevoorzitter, den heer C.A. Jeekel te Leerdam. Zulks ging telkens vergezeld van een opwekkende en kernachtige toespraak en werd ieder der genoemde pikeurs bovendien door ZEd. nog een eigenaardig souvenir aan deze wedstrijden beloofd, namelijk een in zijn glasfabriek gefabriceerd bierglas met toepasselijke inscriptie. Een en ander vormde dezen dag tot eenen van die, welker herinnering aangenaam is en blijft voor al degenen die, in welk opzicht ook, aan de feestviering deelnamen.
Geen wonder dan ook dat schier van alle zijden de wensch werd vernomen, dat binnen Ameide een volgend jaar weder een dergelijk volksfeest moge georganiseerd worden".

Helaas gaat dat niet lukken in het volgend jaar, 1883. Het zal zelfs nog tien jaar duren tot er in 1893 weer een volgende harddraverij in Ameide wordt aangekondigd. Dat geeft ons de gelegenheid om nader in te gaan op de lotgevallen van Jacob Bouter[5] en zijn carrière in de paardensport. Hierboven hebben we kunnen lezen dat twee van zijn paarden de vosmerrie "de Kromme" met pikeur F.A. Diepenhorst en de bruine merrie "Rosa" met pikeur A. Bos bij de harddraverij in Ameide de prijzen hadden gewonnen. Jacob Bouter is op 28 januari 1841 te Groot Ammers geboren. Hij vestigt zich in 1869 als Inlands Kramer in de Nieuwstraat met zijn vrouw Clasina Ooms en een dochter uit haar eerste huwelijk. In Ameide worden meerdere kinderen geboren; Leena in 1871, Abraham in 1874, Gerrit in 1877 en Jacob in 1879.
Jacob Bouter, eerst 'inlands kramer' later koopman van beroep, is vanaf 1881 actief in de paardensport. Op donderdag 11 augustus 1881 is er een harddraverij te Gorinchem met paarden 'Onder den Man', die geen prijs gewonnen hebben. Prijs f 150, Premie f 50. Er doen 16 liefhebbers mee, waaronder P.J. Heyboer te Tienhoven, met de bruine merrie Cornelia, rijder M. Heyboer; en J. Bouter te Ameide, met de lichtbruine merrie Rosa, rijder F.A. Diepenhorst. De merrie Rosa met rijder F.A. Diepenhorst doen op 20 aug. 1881 ook mee aan de harddraverij over 1600 meter op de heide tussen Bussum en Hilversum. De prijs voor de eerst aankomende is f 300, de premie voor de tweede is f 100. Een jaar later op 5 aug. 1882 doet Rosa van J. Bouter mee aan een hardrijderij over 3200 meter ingespannen voor twee- of vierwielige rijtuigen met als prijs f 750 en premie f 250. Helaas behoort Rosa beide keren niet tot de winnaars van deze geldprijzen. Zoals we hierboven zagen werd er door Rosa in 1882 wel (een bescheiden, f 25) premie gewonnen in Ameide. Een groter bedrag (de premie

5 Deze Jacob Bouter was geen directe naaste familie van de loodgieters Gerrit Bouter (Jacobuszoon) (1864–1953) en Arie Bouter (1871–1943). Zij waren afkomstig uit Lekkerkerk. Gerrit Bouter komt in juli 1887 naar Ameide, waar hij eerst loodgieter wordt bij de smederij van Teunis van Roon en later zelfstandig loodgieter, eerst in de Nieuwstraat en later in de Franschestraat. Arie Bouter komt in1890 naar Ameide om bij zijn broer Gerrit als loodgieter te werken. Rond 1900 wordt hij kastelein van café 'De Stoomboot' op de Lekdijk.

van f 150) werd in augustus 1884 gewonnen door Roza tijdens een harddraverij in Nijmegen. Een maand later doet J. Bouter met een nieuw paard, Roza II, mee aan de harddraverij over 1600 meter te Breda en wint daar de 2de prijs.
In 1885 is de grote doorbraak van Roza II. In mei 1885 doet de bruine merrie mee aan harddraverijen in Rotterdam (Hillegersberg), Amsterdam en Nijmegen en wint daar een aanzienlijk bedrag aan prijzen en premies. Van de wedstrijden in Hillegersberg op Dinsdag 19 mei 1885 is een uitvoerig verslag opgenomen in de Vijfheerenlanden: *"Begunstigd door uitnemend weder, dat op het laatst schoon genoemd mag worden, hadden Dinsdag de wedrennen plaats onder Hillegersberg of wel even buiten Rotterdams uitgebouwde gedeelte, Daar er weinig wind was en geen regen kon men met recht verwachten een onafzienbare menigte daar te zullen vinden; die verwachting werd verre overtroffen, zoowel op het terrein zelve als op de naast bijzijnde weilanden had een ongekend aantal personen waaronder veel vreemdelingen, zich verzameld en merkte men daaronder eenige 'bookmakers" op, die naar 't schijnt druk op "gewed" hebben.*
Was onze gemeente (en de uitslag bewees: met eere) vertegenwoordigd (bedoeld wordt Ameide, B.Pr.) *onder de mededingende paarden, ook merkte men hier en daar belangstellenden uit Ameide, die op 't oogenblik dat Rosa II voorbij snelde of het eind der baan bereikte, met inspanning den loop der baan volgden.*
Had Rosa II indertijd hier "op de kleine baan" een pendule als prijs en nog vroeger een premie van f 25,-- gewonnen, de heer J. Bouter heeft zijne Rosa II te voren nimmer op de groote baan laten rennen en had daarom volle recht zijn paard én naar de nationale prijs (Handicap met verschillende afstanden) én naar de aanmoedigingsprijs te doen rennen evenals naar de internationale prijs. Rosa II heeft uitstekend geloopen; de heer J. Bouter smaakte voldoening voor zijn moeite en den tijd bij de dressuur en verdere africhting van het paard door hem daarvoor besteed.
Rosa II mocht achtereenvolgens onder daverend applaus behalen bij de Nationale prijs (No. 1) Handicap met verschillende afstanden de eerste prijs, de aanmoedigingsprijs (No. 3) en de 1e Internat. prijs No. 5). De geheele uitslag was als volgt:
No. 1. Nationale prijs (Handicap met verschillende afstanden). Eerste prijs (f 300 B.Pr) *Rosa II, van den heer J. Bouter. Tweede prijs Concordia, van den heer W.J.W. Alberts. Derde prijs Leerling, van den heer J. Henri Everts.*
No. 3 Aanmoedigingsprijs. Als gevolg van het groot aantal harddravers, die ingeschreven waren en opkwamen, werden zij in twee groepen verdeeld. Van de eene groep kwam Rosa II, van de tweede groep Concurrent van den heer D. Vermaat, het eerst aan. Beide paarden moesten daarna tegen elkander rijden, waarbij Concurrent den prijs won. (Premie f 75 voor Rosa II, B. Pr).
No. 5. Internationale prijs (6 mededingers). 1. prijs (f. 400 B.Pr) *J. Bouter, met het paard Rosa II, 2. prijs Concordia, eigenaar W.J.H. Alberts, 3. prijs C. Oudijk met Victoria.*
Er bestond nog een ander geschil, als gevolg dat de Rosa II aan den wedstrijd no. 3 deel nam, die was uitgeschreven voor inlandsche paarden die nimmer op de ronde baan een prijs gewonnen hebben, en nu had dit paard even te voren den eersten prijs behaald onder No. 1 van het programma. Aan de eene zijde werd staande gehouden dat aan die bepaling een antérieure beteekenis moest worden gegeven, en alzoo op den dag van heden geen betrekking had. Aan den anderen kant hield men zich eenvoudig aan de bepalingen van het officieel program. Als gevolg daarvan werden paarden teruggetrokken die voor de wedstrijd sub No. 5 waren ingeschreven, zoodat het, toen wij wegens het gevorderde uur de renbaan moesten verlaten, twijfelachtig was of die rit wel zou doorgaan.
Een bod van f 2500 voor dezen harddraver die ook Pinksteren a.s. te Nijmegen ingeschreven is, werd door den eigenaar van de hand gewezen".
Ook het Algemeen Handelsblad schreef lovend over het paard van J. Bouter. *"De eer van de dag komt toe aan de 7-jarige bruine merrie Rosa II"*. Het paard had op één dag f 775 aan prijzengeld gewonnen. Om dat bedrag in perspectief te plaatsen: in 1890 kreeg de eerste hoofdonderwijzer van de nieuwe School met den Bijbel in Ameide een traktement van f 900 per jaar, de hulponderwijzer kreeg f 450 per jaar aangeboden. Voor arbeiders in Ameide, zoals en mandenbreiers en hoepmakers was het geschatte inkomen in die tijd f 5 à 6 per week, ruwweg f 250 à 300 per jaar. Het paard van J. Bouter 'verdiende' dus op één dag bijna 3 jaarinkomens van een arbeider en bijna het jaarinkomen van een hoofdonderwijzer.
Nog geen week later valt Roza II in Nijmegen opnieuw in de prijzen. *"Aan den avond van Pinksteren twee (maandag 25 mei 1885, B.Pr) werd hier de blijmare bekend dat Rosa II weer gewonnen had en wel bij de wedrennen te Nijmegen op dien dag.*
Op die bij uitstek gunstig aangelegde baan (dezelfde van verleden jaar) is de feestelijke drukte geen oogenblik geweest. Pinkster Maandag had duizenden naar "Nimwegen's veste" getrokken, die per boot of per spoor aangevoerd, onder bedreiging van regenbuien, zich naar het terrein begaven. … Nijmegen is een stad zeer geschikt om vreemdelingen een genotvolle dag vol afwisseling te doen genieten. Maar te zake. De Ameide'nsche draver Rosa II, eigenaar de heer J. Bouter, mocht bij deze wedrennen behalen: Nationale harddraverij prijs No. 3, Internationale harddraverij prijs No. 1 waarbij Rosa II den afstand in 5 minuten 29 ½ seconde aflegde (wat een minimum van recort te noemen is). Was bij de Hillegersbergsche wedrennen veel animo onder de toeschouwers, te Nijmegen was dat nog veel grooter waartoe het weer dat zich onder de running uitstekend hield, bepaald wel toe bijdroeg met en benevens de pinksterstemming.
De geheele uitslag was als volgt:
No. 1, Nationale harddraverij. No. 1 kwam aan Apollo, A. en H. Jurgens, te Osch; no. 2 Tromp, J. Koster, te Haarlemmermeer, no. 3 Rosa II, J. Bouter te Ameide.
No. 4. Internationale harddraverij voor paarden van alle rassen met tweewielige rijtuigen, afstand 3200 M. minimum. No. 1 (prijs f 500) Rosa II in 5 m. 29 ½ sec., J. Bouter te Ameide; no. 2 Biegawoy in 5 m. 31 sec., no. 3 Gramotiey in 5 m. 36 sec., beide van Paul Kolkman, Dordt. Aangezien aan de winnaar ook 2/3 van het inleggeld werd uitbetaald was de prijs voor Roza II

f 646,67). Hierbij moet worden vermeld dat de paarden Gramotey in 1884, met f 1550 het paard met het hoogste prijzengeld in Nederland was, terwijl Biegawoy (met f 1370) op de derde plaats stond. Daardoor hadden zij handicap, d.w.z. zij moesten een grotere afstand af te leggen dan Roza II, die 3200 liep. Gramotiey moest 3700 m afleggen en Biegawoy 3675m.

Op zaterdag 30 mei 1885 doet Roza II mee aan een harddraverij op het terrein achter het Rijksmuseum (het huidige Museumplein). Hier werd Roza II echter slechts vierde, maar was wel het beste paard van Nederlandse afkomst. Het 'Nieuws van den dag' meldt hierover: *"Internationale prijs. (Harddraverij), Handicap (met versch. afst.), Minimum afstand 3600 Meter. Prijs f 500. Premie f 250. De derde ontvangt f 100. Dit nummer was een der belangrijkste van het programma. Over het algemeen schijnt de Hollander veel meer enthousiast bij harddraven dan bij rennen. Het ontbrak althans nu niet aan kreten van aanmoediging en bewondering.Hoewel de Nederlandsche paarden, vooral Roza en Apollo, uitmuntend liepen, waren zij toch tegen de Russen niet opgewassen. Die paarden gelijken machines, zoo vast is hun draf, zoo gelijkmatig hunne beweging, en welk een adem! Gramotiey en Biegawoy, hoe groot ook de voorsprong was, dien zij aan hunne Nederlandsche medestrijders geven moesten, wonnen voet bij iedere omrit tot zij bij de vierden of laatsten beide schitterend de overwinning behalden. Gramotiey in 8 m. 49 1/5 en Biegawoy in 8 m 50 1/5 sec. De Engelschman Espérance gaf hun echter niet veel toe. De 3850 M. werd door hem (maar het is een Merrie, B. Pr.) in 8 m 51 2/5 sec. afgelegd; terwijl Roza II, de Nederlandsche, de 3625 M. in 8 m. 59 sec. aflegde. Er heerschte bij de aankomst veel geest drift.*
De uitslag is: Prijs Gramotiey, 1e premie Biegawoy, 2e premie Espérance; vierde aangekomene Roza II".
In Amsterdam wint Roza II geen geldprijs, maar in deze race met deelname van buitenlandse paarden was Roza II wel het beste Nederlandse paard. Later in 1885 komt Roza II nog in actie bij andere wedstrijden in Amsterdam (17 juli), Hillegersberg (18 aug. premie), Nijmegen (15 sep. 1885). In die harddraverij wordt nog een premie gewonnen. Aan het eind van het jaar 1885 blijkt, dat: *"Aan het hoofd der harddravers, behoorende aan Nederlandsche eigenaren, welke bij de van dezen zomer hier te lande gehouden harddraverijen, zoowel op de lange als de korte baan, het grootste bedrag aan prijzen en premieën hebben gewonnen, staan de volgende paarden: 1. "Corsir", eigenaar J. Henri Everts te Zalt-Bommel, met 4 prijzen tot een bedrag van f 2456; 2. "Roza II", eigenaar J. Bouter te Ameide, met 3 prijzen en 4 premieën tot een bedrag van f 1631,67; 3. "Prins", eigenaar P. Smit Jr. te Rotterdam, met 6 prijzen en 1 premie tot een bedrag van f 1495".*

In 1885 heeft Roza II voor eigenaar J. Bouter dus ruim 1600 gulden bij elkaar gedraafd. Ook in 1886 is het paard succesvol. Bij wedstrijden in Breda op 2de paasdag (19 april) wordt de prijs van f 300 gewonnen; op 14 juni in Nijmegen de prijs van f 500; op 23 juli op de baan van Clingendaal in Wassenaar de prijs van f 300; op 5 aug in Nijmegen de prijs van f 350 en op 21 augustus in Amsterdam de premie van f 50. Tijdens deze vijf wedstrijden is het prijzengeld opgelopen tot f 1500. Dat maakt Roza II als harddraver ook aantrekkelijk voor anderen. In september 1886 melden diverse kranten dat *"De bekende harddraver Roza II van den heer J. Bouter te Ameide, is voor f 1900 verkocht aan iemand te Zevenbergen".*
Daarna wordt het enige jaren stil rond de activiteiten van Bouter. Tot september 1890 zijn er geen berichten over harddraverijen. In de buurt van Groningen wordt een nieuwe renbaan geopend en J. Bouter is ingeschreven met het paard Telegraaf. Uit de verslagen blijkt dat dit paard kort voor de wedstrijd ziek is geworden en overleden. *"Verslag Wedrennen te Oosterbroek. 13 september 1890. De eerste wedrennen in het Noorden van ons land zijn Zaterdag te Oosterbroek – een half uur van het station de Punt – gehouden en zijn uitnemend geslaagd. Oosterbroek ligt te midden van uitgestrekte bosschen, de renbaan, ter lengte van 770 M., midden in de heide. Voor rekening van Jhr. Van Swinderen, eigenaar van "de Noorderstal", te Paterswolde, is deze baan, welke met de schoonste uit ons land kan wedijveren, aangelegd.*
Het weder was zoo gunstig mogelijk, het aantal belangstellenden bijzonder groot. Van Groningen vertrokken drie extra-treinen, welke de menschenmassa bijna niet kon bevatten.
Voor het internationaal heat-rijden (handicap met verschillende afstanden), afstand minstens 1600 M., waarbij het winnend paard tweemaal het eerst moest aankomen, waren 12 paarden ingeschreven. Opgekomen 9 (paarden). Telegraaf van J. Bouter te Ameide, was op korten afstand van het terrein ernstig ziek geworden".
De Sch. C. meldt enige dagen later: *"AMEIDE, 25 Sept. - De harddraver "de Telegraaf" van den heer J. Bouter alhier, is de vorige week op weg naar een harddraverij in Groningen ongesteld geworden en gestorven".* Het overlijden van de harddraver Telegraaf moet een zware slag zijn geweest. In 1891 wordt er nog berichten over een tweetal harddravers van eigenaar J. Bouter. Het ene paard is de donkerbruine merrie De Zwaan met als berijder P. van Santen of J. Bouter zelf. Het andere paard is de bruine ruin David met berijder M. Bos. Met Zwaan worden geen prijzen gewonnen, maar David wint in oktober 1891 een prijs van f 350 tijdens een harddraverij in Amsterdam. *"Harddraverijen der Amst. Sportclub. Lange baan. II. Amstelprijs. Nationale harddraverij voor Nederlandsche paarden. Kleinste afstand 2200 M., grootste 2700 M. Prijs f 350; de winner ontvangt f 250, de tweede f 75, de derde f 25. Ingeschreven 24 paarden: o.a. De Zwaan, J. Bouter, ber. Eigenaar, afst. 2225 M. en David, J. Bouter, ber. M. Bos, afst. 2200 M.*
Van deze 24 paarden kwamen er 5 niet op, waaronder De Zwaan. Eerstaankomende was David (bruin ruin) in 4.34, 2e Dibbels III (bruin ruin) in 4.39, 3e Kenau Hasselaar (8-jarig bruin ruin) in 4.40. Vooral de strijd tusschen beide laatste paarden was zeer fraai. Deze uitslag was zeer onverwacht. De totalisator had geen enkel kaartje op David afgegeven, zoodat de geheele inzet, ongeveer f 460, aan de Sportclub verviel".
Niemand had rekening gehouden met een overwinning van David. De bruine ruin wint weliswaar

Openbare Verkooping.

De Deurwaarder M. C. N. Maquine te Gorinchem, zal op Dinsdag den **26** Juli 1892 des voormiddags ten 9 ure ten huize van JABOB BOUTER te **Ameide**

publiek verkoopen:

TWEE AFTANDS **bruine merriepaarden,** kippen met ren, koekenwagen, Tilbury, tikker, harddraverswagen, paardentuig, 23 kazen, 90 kaasplanken met stelling, balans, schalen en gewichten, Kruiwagens alsmede kasten, tafels, stoelen, fornuis, kachels, spiegels, schilderijen pen lule met coupes, klok, Veerenbedden met toebehooren, *porselein, glas-* en *aardewerk*, tin, koper en blikwerk, een **naaimachine** en wat meer zal worden geveild.

Alles vóór den verkoop te bezichtigen.

Zegt het voort.

f 350, maar andere krantenberichten over prijzen voor de paarden van Jacob Bouter zijn er in 1891 niet meer.

Faillissement van Jacob Bouter in 1892

In de zomer 1892 gaat financieel helemaal mis met Bouter uit Ameide. Hij gaat zelfs failliet. Er verschijnen advertenties in de regionale kranten, die aangeven dat de roerende en onroerende bezittingen van Jacob Bouter openbaar verkocht zullen worden. Onder de roerende goederen zijn o.a. 'twee aftands bruine merriepaarden, een Tilbury, een harddraverswagen en paardentuig, die wijzen op zijn activiteit in de paardensport. Daarnaast zijn er 23 kazen, 90 kaasplanken en een koekenwagen (voor lijnkoeken) in de aanbieding. Deze goederen wijzen op zijn beroep als koopman.

Het bezit aan onroerend goed is ook vrij aanzienlijk. Jacob Bouter bezit in Ameide: 1. Drie woonhuizen met erven aan de westzijde van de Nieuwstraat, samen groot 3 aren, 40 centiaren; 2. Een woonhuis, verdeeld in vier WONINGEN, met KOE- en PAARDENSTAL, ERF, OPEN GANG en TUIN, aan de oostzijde van de Nieuwstraat, op de hoek der Peperstraat, groot 3 aren, 13 centiaren; 3. Een Kaaspakhuis aan de zuidzijde van de Peperstraat, groot 1 are, 7 centiaren. De drie woonhuizen worden op 14 sep. 1892 ingezet op respectievelijk f. 800, f 900 en f 800. Het woonhuis met koe- en paardenstal op f 2475 en het Kaaspakhuis o[f 1500. Een week later vindt de definitieve verkoop plaats. *"AMEIDE, 21 Sept. 1892. De woonhuizen en het kaaspakhuis in de Nieuwstraat en Peperstraat alhier, de vorige week ingezet op een totaal bedrag van f 6475, zijn bij de veiling op heden*

Openbare Verkooping.

De Notaris W. J. U. VAN ROOSENDAAL te Gorinchem zal op Woensdag 14 en 21 September 1892, telkens des voorm. 11 uur, in de Herberg van L. H. DIEPENHORST te Ameide, ten verzoeke van den WelEdelGestr. Heer Mr P. W. BOLL te Gorinchem, als Curator in het Faillissement van J. BOUTER, in het openbaar veilen en verkoopen:

1. **DRIE WOONHUIZEN**

met ERVEN, aan de westzijde van de Nieuwstraat te

AMEIDE,

te zamen groot 3 Aren, 40 Centiaren.
Op te veilen in 3 perceelen.

2. **EEN WOONHUIS,**

verdeeld in 4 WONINGEN, met KOE- en PAARDENSTAL, ERF, OPEN GANG en TUIN, aan de oostzijde van de Nieuwstraat, op den hoek der Peperstraat te Ameide, groot 3 Aren, 13 Centiaren.

3. **EEN KAASPAKHUIS,**

aan de zuidzijde van de Peperstraat te Ameide, groot 1 Are, 7 Centiaren.

Nadere informatiën zijn te bekomen ten kantore van voornoemden Notaris VAN ROOSENDAAL.

KENNISGEVING

van den ondergeteekende, dat hij zijne zaak heeft overgebracht naar de

Franschestraat,

tegenover het Logement „'t Fortuin" alhier.
Hopende als

Loodgieter, Zinkwerker, Koperslager enz.

het steeds genoten vertrouwen bij voortduring te mogen ondervinden, beveelt hij zich bij deze tevens beleefdelijk aan als winkelier in KOPER- en BLIKWERKEN, LAMPEN en alle mogelijke daaraan verwante Huishoudelijke Artikelen, HEININGGAAS, RASTERDRAAD enz., tegen vaste doch zeer concurreerende prijzen.

Belovende zijnen begunstigers eene nette, solide en spoedige bediening.

G. BOUTER JACzn.

AMEIDE, 5 Aug. 1892.

verkocht aan: G. Bouter Jaczn. alhier, perceel 1,2 en 3 voor f 2500 en G. Muilwijk te Meerkerk perceel 4 en 5, voor f 4025, te zamen alzoo f 6525".
Koper van drie huizen in de Nieuwstraat (voor f 2500) is de loodgieter G. Bouter Jaczn (geen naaste familie). Hij woonde vanaf 1887 ook in de Nieuwstraat, maar heeft augustus 1892 '*zijne zaak overgebracht naar de Franschestraat, tegenover het Logement 't Fortuin alhier'* volgens de op de vorige pagina afgedrukte kennisgeving.

Ten gevolge van het faillissement vertrekt het gezin van Jacob Bouter (man/vrouw en vijf kinderen) op 11 november 1893 naar Utrecht. Jacob Bouter is overleden te 's-Hertogenbosch op 20 april 1903, 62 jaar oud.

Terug naar de harddraverijen in Ameide. In mei 1893 wordt gemeld dat de tentoonstelling van de Afdeling Vianen van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw dit jaar in Ameide zal worden gehouden . *"Verder werd bepaald de tentoonstelling te Ameide te houden op 7 September en daaraan eene harddraverij te verbinden voor paarden die nog geen prijs gewonnen hebben. De commissiën voor tentoonstelling en harddraverij werden daarna benoemd".*
Helaas gooit een cholera-epidemie, die in Ameide verschillende slachtoffers eist, roet in het eten. De tentoonstelling en de harddraverij worden afgelast. *"AMEIDE, 31 Aug. 1893. Met 't oog op de heerschende cholera Asiatica te Leerdam en naburige gemeenten is besloten de Landbouw-tentoonstelling en harddraverij, die alhier op 7 September e.k. zouden gehouden worden, uit te stellen. De aan de tentoonstelling verbonden verloting zal, indien daartoe toestemming wordt verkregen, toch gehouden worden. Het niet doorgaan dier Landbouw-festiviteiten is voor velen eene ontzettende teleurstelling, te meer daar alle voorbereidende maatregelen reeds genomen waren, doch de tijdsomstandigheden wettigen dezen maatregel ten volle".*

In 1894 worden de tentoonstelling en de harddraverij alsnog gehouden. Er wordt op 21 februari in Vianen "*o.a. besloten, de van wege die afdeeling in dit jaar te houden tentoonstelling te doen plaats hebben binnen deze gemeente* (Ameide, B.Pr.)*, waar die reeds in het vorig jaar zoude gehouden zijn, doch alstoen wegens het heerschen der Aziatische cholera moest worden uitgesteld. Tevens zal dan eene harddraverij worden gehouden en eene verloting van vee enz. van 2000 loten ad 50 cent per lot".*

Het BESTUUR der Afdeeling „Vianen en Omstreken" der Holl. Maatsch. van Landbouw brengt bij deze ter algemeene kennis, dat de
Tentoonstelling en Harddraverij,
die op **7 SEPTEMBER 1893** te
AMEIDE
zoude plaats hebben, tengevolge van de tijdsomstandigheden voorloopig is
UITGESTELD.
Het Bestuur voornoemd,
De Voorzitter,
G. S. A. STUART.
De Secretaris,
A. C. DE LEEUW.

◄ *Advertentie september 1893.*

Landbouwtentoonstelling te AMEIDE.

Door de DIRECTIE van den Stoombootdienst op de Lek is **VRIJ VERVOER** toegestaan voor inzendingen op bovengenoemde Tentoonstelling, op **6 September a. s.**; bij verkoop moet vracht worden voldaan; ook de overtocht aan het **Tienhovensche Veer** is voor alle inzendingen **VRIJ GESTELD.** Van elke inzending wordt vóór of op **30 Aug. e. k.** opgave verzocht met vermelding van het prijs-No. waarnaar men dingt, aan den Secretaris der Afd. VIANEN e. o. der Holl. Maatsch. van Landbouw, den Heer A. C. DE LEEUW te **Schoonrewoerd** of aan een der Ondergeteekenden. (Zie verder het Programma).

Ameide, 16 Augustus 1894.

Namens de Regelingscommissie,
P. J. HEIJBOER te Tienhoven, bij Ameide.
A. VAN STAVEREN te Ameide.

De tentoonstelling brengt heel wat activiteit met zich mee. De Stoombootdienst op de Lek biedt zelfs 'VRIJ VERVOER' aan voor inzendingen op de tentoonstelling, maar bij verkoop moet vracht worden voldaan. Ook het veer in Tienhovens is voor alle inzendingen "VRIJ GESTELD'.

"Ameide, 31 Aug. 1894. De landbouw tentoonstelling alhier op 6 September a.s. belooft zeer luisterrijk te zijn. Reeds volgens aangiften in het begin dezer week zijn voor al het in het programma gevraagde ruime en schoone toezendingen te wachten en sedert zijn nog een aantal andere toegezegd, ook ter opluistering. Voor de noodige afwisseling is flink gezorgd; behalve harddraverij in den namiddag, is er 's avonds café chantant bij mej. de wed. Diepenhorst en gedurende de pauze een prachtig vuurwerk, dat, afgestoken in de nabijheid onzer schoone rivier, dubbel effect maakt. Als, wat zeer te wenschen is, het weder meêwerkt, zullen dien dag stroomen volks herwaarts worden gelokt".

Deze vijfde harddraverij in de geschiedenis van Ameide trok veel publiek. De combinatie met de Landbouwtentoonstelling en de feestelijkheden na afloop bleken veel mensen aan te trekken, zoals blijkt uit de verslagen in de regionale kranten. De Sch. C. meldt: *"Na half twee had op den Meerkerkschen weg eene harddraverij plaats van paarden die nimmer een prijs hebben gewonnen. De volgende 10 paarden namen aan den wedstrijd deel. David II, van L. Kneppers te Bleiswijk; Chanteuze, van P. Erkelens te Mijdrecht; Mina, van A. Sterk te Nieuwland; Bravo, van A.F. Eskes te Ouden-Rijn; Wilhelmina, van A. Boote te Gorin-*

TENTOONSTELLING
VAN
Paarden, Rundvee, Pluimgedierte
EN
VOORTBRENGSELEN VAN DEN LANDBOUW
TE HOUDEN TE
AMEIDE
op DONDERDAG den 6en SEPTEMBER 1894. ade

HARDDRAVERIJ
van paarden, die NIMMER een prijs gewonnen hebben.
Prijs f 75,—; 1e premie f 25,—; 2e premie f 10

Aan deze tentoonstelling is een VERLOTING verbonden van Paarden, Rundvee en Pluimgedierte.
Prijs per lot f 0,50; elf loten f 5,—.
Programma's en inlichtingen te bekomen bij de heeren A. C DE LEEUW te *Schoonrewoerd* en G. S. A. STUART te *Vianen*.
Op de Tentoonstelling verkrijgbaar Catalogus 10 ct. p. stuk.

chem; Johanna, van J. van Rossum te Zevenhoven; De Leeuw, van A. Blom te Alblasserdam; Victoria, van W. Verboom te Haastrecht; Dina, van H. Asberg te 's-Gravenhage; Wakker, van G. De Kruijf te Tienhoven met berijder W.C. de Kruijf[6].
De prijs f 75 werd behaald door Victoria, eigenaar W. Verboom te Haastrecht, berijder A. Hoogendijk; de 1ste premie f 25 door Chanteuse, eigenaar P. Erkelens Sr., berijder P. Erkelens jr., beiden te Mijdrecht; de 2de premie f 10 door Dina, eigenaar H. Asberg te 's-Gravenhage, berijder Nijsman.
Een zeer aangename geest heerschte op het terrein dat bijzonder aardig gestoffeerd was, daar een groot aantal dames zich tusschen de menigte bewoog, terwijl een flink korps muziek de vroolijkheid gaande hield".
De Vijfheerenlanden vult nog aan, dat: *"Ook de harddraverij op den Broekschen weg trof het prachtig met het weer. Een zonnig landschap met veel volk ter weerszijden van den kampweg, een flinke tent (Hollandia's IJstent, welwillend afgestaan) en een goed muziekkorps maakte een flink geheel. De harddraverij was goed bezocht. Na afloop daarvan optocht met muziek voorop naar het stadhuis. Voor het front verzamelde zich het bestuur met den eere-voorzitter der harddraverij, die in hartelijke woorden, het bestuur, den eerevoorziter der Tentoonstelling (Burgemeester De Kleijn) de commissie voor de Harddraverij toesprak, om daarna met toepasselijke aanspraken over te gaan tot het uitreiken der prijzen. Hoerah's, fanfares besloten dit gedeelte van het programma".*
Na afloop waren er nog een aantal feestelijkheden, waaronder: *"Een luisterrijk vuurwerk besloot dit alleszins goed geslaagde landbouwfeest. Het vuurwerk is geleverd door de bekende firma Gall te Rotterdam en bestond uit: 1. Draaiende zon met kleuren. 2. Girandole- en gekleurde lichtkroon. 3. Kleurenzon. 4. Vuurfontein met gouden regen. 5. Een rad met kleuren. 6. Blinkende Bengaalsche zon. 7. Slotstuk. "Aan den Landbouw", geflankeerd door twee pyramides. Een en ander afgewisseld door gekleurde vlammen, zwermpotten, gouden regen, lichtkaarsen en vuurpijlen.*
Ook dit landbouwfeest behoort weder tot het verleden. Met genoegen kan op de goedgeslaagde tentoonstelling worden teruggezien. Een woord van bijzondere hulde aan de verschillende commissiën en aan het Gemeentebestuur van Ameide met zijn wakkeren Burgemeester aan het hoofd. Dit feest zal ongetwijfeld eene aangename herinnering achterlaten".
Deze vijfde harddraverij is uiteindelijk de laatste in Ameide geweest. Er zijn door mij geen berichten van later datum gevonden.

6 Bij deze harddraverij was er slechts een deelnemer uit Tienhoven. Dit was G. de Kruif die ook al deelnemer was aan de eerste hardrijdrij te Ameide in 1869. Zijn zoon Willem Cornelis, die in 1894 de berijder was van het paard van zijn vader was toen nog niet geboren, Hij is geboren op 18 september 1870.

Het Paard

in de beeldende kunst

Hans van den Heuvel en Bram Provoost

Het paard is altijd een inspiratiebron geweest voor tekenaars, schilders en beeldhouwers om af te beeld en voor vorstelijke personen of militairen om op een paard afgebeeld te worden[1]. De legendarische veldheer Alexander de Grote zette de toon door zich rond 300 vóór Chr. als koning van Macedonië te paard te laten afbeelden. Dit beeld bestaat niet meer, maar Alexander de Grote te paard is nog wel te zien op een mozaïek in Pompeï.

◂ *Detail van het Alexandermozaïek uit Pompeï, ca. 100 v.Chr.*

◂ *Ruiterstandbeeld van Keizer Marcus Aurelius te Rome (ca. 175-180).*

▲ *Standbeeld van Willem van Oranje bij paleis Noordeinde te 's-Gravenhage (1845). Het standbeeld is geplaatst in opdracht van koning Willem II.*

Dit voorbeeld vond in de loop der eeuwen talloze malen navolging, bijvoorbeeld in het ruiterstandbeeld van de Romeinse Keizer Marcus Aurelius uit de 2de eeuw na Chr. Hij regeerde van 161 tot 180 over het Romeinse rijk. Van de vele bronzen ruiterstandbeelden uit de klassieke oudheid is dit als enige te Rome in zijn geheel bewaard gebleven.
Dit standbeeld werd vervolgens weer een voorbeeld voor talloze andere ruiterstandbeelden. Ook in Nederland staan er een aantal, die van veel recenter datum zijn, zoals het beeld uit 1845 van de "Vader des vaderlands", Prins Willem I van Oranje (1533-1584) bij het paleis Noordeinde en van Koning Willem II (1792-1849) uit het jaar 1924 op het Buitenhof.

Het ruiterstandbeeld van koning Willem II staat sinds 1924 op het Buitenhof. Oorspronkelijk stond er op het Buitenhof een standbeeld van deze koning van E.F. Georges, die de koning staand had afgebeeld. Dat beeld moest i.v.m. de verkeerssituatie verplaatst worden. Omdat het beeld 'lelijk' werd gevonden besloot

1 Wie meer wil weten over de uitbeelding van paarden in de 16e en 17e eeuw wordt verwezen naar de Masterscriptie "Het Edelste der Vee" van Iris van der Post uit 2014. https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/28152

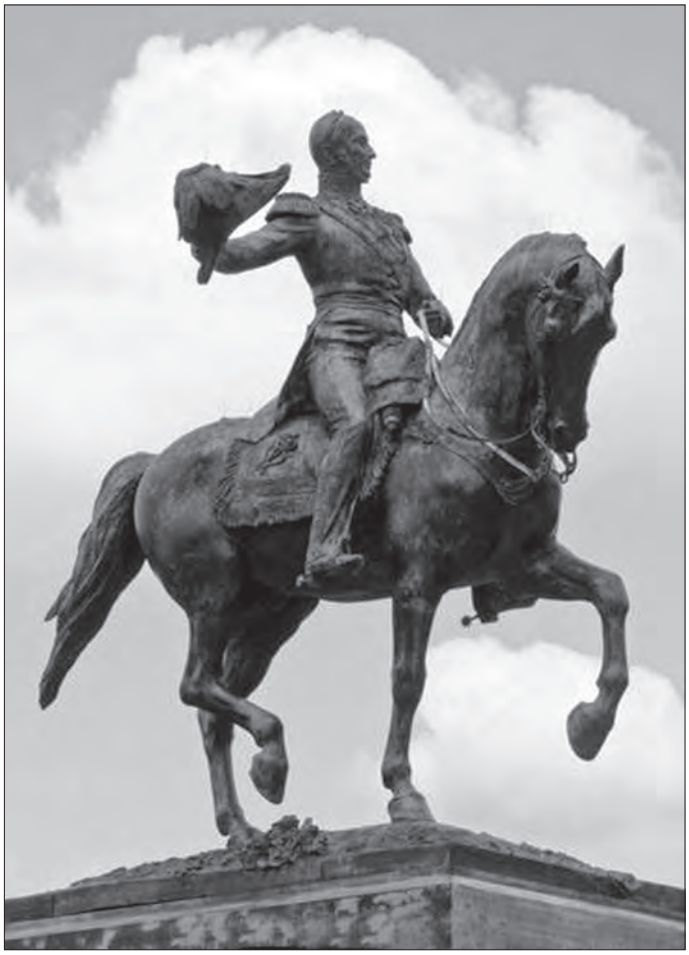

▲ *Standbeeld van Koning Willem II op het Buitenhof te 's-Gravenhage (1924). http://vanderkrogt.net/standbeelden/index.php.*

men het te vervangen door een replica van het standbeeld beeld van de koning (als Prins van Oranje) op zijn paard Wexy (dit paard stierf in 1815 tijdens de slag bij Waterloo) dat in 1884 in Luxemburg werd onthuld op de Place Guillaume II.

Ook andere telgen van het Huis van Oranje-Nassau lieten zich te paard afbeelden. Zo zijn er ruiterportretten bewaard gebleven van drie zonen van de "Vader des Vaderlands", Filips Willem (1554-1618), Maurits (1567-1625) en Frederik Hendrik (1584-1647) en diens zoon Willem II (1626-1650). Koningin Beatrix zette deze traditie op een eigentijdse wijze voort door zich in 1988 paardrijdende op het strand van Scheveningen strand te laten filmen.
In Frankrijk liet Lodewijk XIV (1643-1715), de "Zonnekoning" zich meerdere malen vereeuwigen als ruiter, bij voorkeur op een paard dat "aan de teugel loopt". Hetzelfde geldt voor de Duitse keizer Wilhelm I (1797-1888), voor wie in de negentiende eeuw bij "Deutsches Eck", de uitmonding van de Moezel in de Rijn bij Koblenz, een gigantisch ruiterstandbeeld (het "Kaiserdenkmal") werd opgericht.

◄ *Maria van Bourgondië (1457-1482), Maximiliaan I (1459-1519), Filips de Schone (1478-1506) en Karel V (1500-1558). (Jacob Cornelisz. van Oostsanen, ca. 1518).*

Bronzen ruiterstandbeelden waren kostbaar en hadden veel ruimte nodig. Daarom ontstonden naast standbeelden een schier eindeloze reeks schilderijen, tapijten en muntillustraties, waarop paarden van zeer uiteenlopende aard een prominente plaats innemen. Het ging daarbij niet alleen om leden van vorstenhuizen, maar ook om staatshoofden, politici, hoge militairen en veroveraars. Ruiterportretten, geschilderd of als gravure, ontstonden in de 16de eeuw. In 1518 verscheen een serie houtsneden van de graven en gravinnen van Holland door Jacob Cornelisz van Oostsanen (ca. 1475 – 1533). De 29 graven (op een paard) en 5 gravinnen (op een muilezel) trekken als een stoet ruiters voorbij. De reeks begint met graaf Dirk I (10e eeuw) en eindigt met Karel V.

Deze grafelijke portretten waren ter illustratie gemaakt, want het is niet waarschijnlijk dat de maker de afgebeelde personen ooit gezien heeft. Dat wordt anders in 1547 als de machtige keizer Karel V zich te paard laat schilderen door de beroemde Italiaanse schilder Titiaan. Dit portret is duidelijk bedoeld om indruk te maken. Het wordt al snel de inspiratiebron voor een houtsnede waarop Reinoud III van Brederode eveneens in vol ornaat wordt afgebeeld. De maker is Cornelis Anthonisz. (ca. 1505-1553), een kleinzoon van Jacob Cornelisz van Oostsanen, die mogelijk ook zijn leermeester was. Rond 1550 maakte Cornelis Anthonisz een serie houtsneden met de Heren van Brederode tot en met Reinoud III. Alle Heren van Brederode zijn staand afgebeeld. De houtsnede met Reinoud III als ruiter is apart van deze serie vervaardigd en duidelijk gebaseerd op het ruiterportret van Karel V. Reinoud III van Brederode was o.a. raads- en kamerheer van Karel V.

Die houtsnede diende weer als voorbeeld voor het schilderij van Reinoud III te paard. Dit schilderij bevindt zich in de Burgerzaal van het stadhuis van Vianen en is één van de pronkstukken uit de kunstcol-

▲ *Ruiterportret Keizer Karel V (1500-1558) na de Slag bij Mühlberg in 1547 (Schilderij, Titiaan, 1487-1576).*

lectie van de gemeente Vianen. Het schilderij wordt momenteel (2016/7) gerestaureerd. Het dateert van na 1550 (de maker is onbekend) en geschilderd naar de houtsnede van Cornelis Anthonisz.
Bijzonder is dat op het kleed van het paard, zowel op de houtsnede als het schilderij, het wapen van de Graaf van Holland is afgebeeld en niet het wapen van de heren van Brederode. Dat wapen is weliswaar identiek aan dat van Holland, maar voorzien van een barensteel[2].

2 Een barensteel of lambel wordt in de heraldiek (wapenkunde) gebruikt om een jongere familietak aan te geven. Het wapen van Brederode is identiek aan dat van de Graven van Holland, maar voorzien van een blauwe barensteel met drie bladen. De Heren van Brederode stammen af van de Heren Van Teylingen die een identiek familiewapen hebben, soms met een zilveren barensteel.

▲ *Reinoud III van Brederode (1493-1556). Houtsnede, ca. 1550 van Cornelis Anthonisz., ca. 1505-1553).*

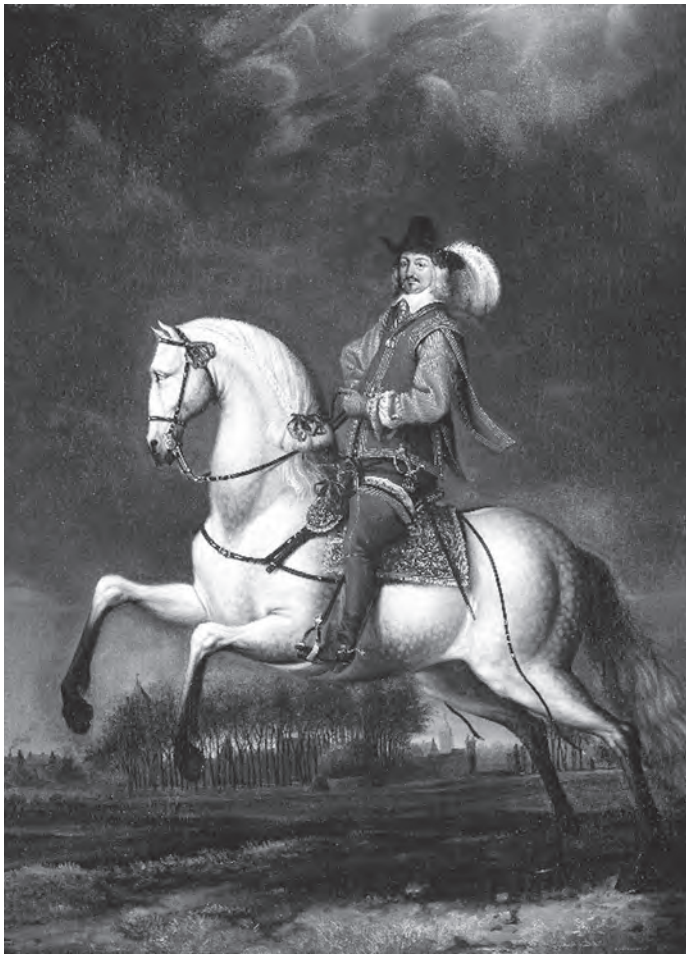

▲ *Johan Wolfert van Brederode (1599-1655)[5] met Kasteel Batestein op de achtergrond (school van Thomas de Keyser, ca. 1645).*

▲ *Ruiterportret van Reinoud III van Brederode (1493-1556) (na 1550, naar de houtsnede van Cornelis Anthonisz.).*

Het Brederode-wapen en een barensteel is op de houtsnede linksboven te zien.
Het ruiterportret Reinoud III van Brederode is ook wel toegeschreven[3] aan Hendrick Vroom (1566-1640). Hij was ook de schilder van "Aankomst van Johan Wolfert van Brederode en zijn echtgenote voor Vianen", ca. 1618-1620. Heeft hij (rond die tijd en in opdracht van Johan Wolfert) ook het ruiterportret geschilderd naar het voorbeeld van de houtsnede van Cornelis Antonisz.?
Latere Heren van Brederode hebben ruiterportretten laten schilderen evenals de stadhouders van Holland, de Prinsen van Oranje. Enkele voorbeelden zijn de ruiterportretten van Johan Wolfert van Brederode (1599-1655), zijn zwager Prins Frederik Hendrik (1584-1647), zijn neef Prins Willem II (1626-1650)[4] en zijn jongste zoon Wolfert van Brederode (1649-1679), de laatste Heer van Brederode.

3 Bron: https://rkd.nl/nl/explore/images/29865

4 Tijdens zijn tweede huwelijk was Johan Wolfert van Brederode getrouwd met Louise Christina van Solms-Braunfels, de jonger zus van Amalia van Solms, de echtgenote van Frederik Hendrik. Johan Wolfert was dus de oom van Willem II, de zoon van Fredrik Hendrik en Amalia.

5 Johan Wolfert Hij gold als een zeer bekwaam militair en werd in 1635 generaal bij het wapen der artillerie en daarenboven Veldmaarschalk van de Republiek en Opperbevelhebber van het Staatse Leger in respectievelijk 1642 en 1651. Johan Wolfert van Brederode was overigens niet alleen Heer van Brederode, maar ook Burggraaf van Utrecht en Heer van Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haaften, Herwijnen, Hellouw en Nijeveld.

◄ *Prins Frederik Hendrik (1584-1647) bij het beleg van 's-Hertogenbosch[6] in 1629 (Pauwels van Hillegaert, ca. 1632-35).*

6 Na de verovering was Johan Wolfert van Brederode van 1630 tot 1655 gouverneur van 's-Hertogenbosch.

► *Prins Willem II (1626-1650), Prins van Oranje (Schilder onbekend, ca. 1650).*

◄ *Tekst linksonder op het schilderij "WOLFAHRT Der letzte Graf von Brederode". Wolfert van Brederode (1649-1679) was de laatste Heer van Brederode. Hij gaf in 1661 toestemming om een tweede paarden- en beestenmarkt te houden te Ameide. (Het schilderij bevindt zich in Schloss Braunfels, Duitsland).*

Wie mocht denken dat het paard in de beeldende kunst uitsluitend in relatie tot al dan niet hooggeplaatste personen voorkomt, heeft het niet bij het rechte eind. De edele viervoeter is namelijk ook meermalen alleen of samen met soortgenoten op schilderijen, tekeningen, munten en tapijten afgebeeld. Zo zijn tijdens de Renaissance in Italië talloze paarden als fresco afgebeeld in het Palazzo Te van markies Federico II Gonzaga in Mantua. Later zijn er paarden geportretteerd door Nederlandse schilders als Paulus Potter (1625-1654) en George Hendrik Breitner (1857–1923).

▼ *Sala dei Cavalli (Paardenzaal) Palazzo Te, Mantua, Italië. (Giulio Romano, 1524-34).*

Paarden in een veld (Paulus Potter, 1649).

Twee witte paarden (George Hendrik Breitner, ca. 1896).

Een van de bekendste paardenschilders van ons land was Otto Eerelman, geboren in Groningen op 23 maart 1839 en daar overleden op 3 oktober 1926. In zijn Haagse periode was hij ook hofschilder van prinses, later koningin Wilhelmina. Op Paleis Het Loo bevindt zich een ruiterportret dat Eerelman van haar gemaakt heeft. Ruim zestig jaar geleden gaf de "Assumij" van 1896, een in Den Haag gevestigde "Paarden- en Veeverzekering", destijds bekend door de slogan "De oudste vertrouwdste* De hechtste, gerechtste *De mildste, gewildste", "Paardenrassen naar olieverfschilderijen van Otto Eerelman" uit, een serie van twaalf prentbriefkaarten. Twee kaarten zijn hieronder afgebeeld.

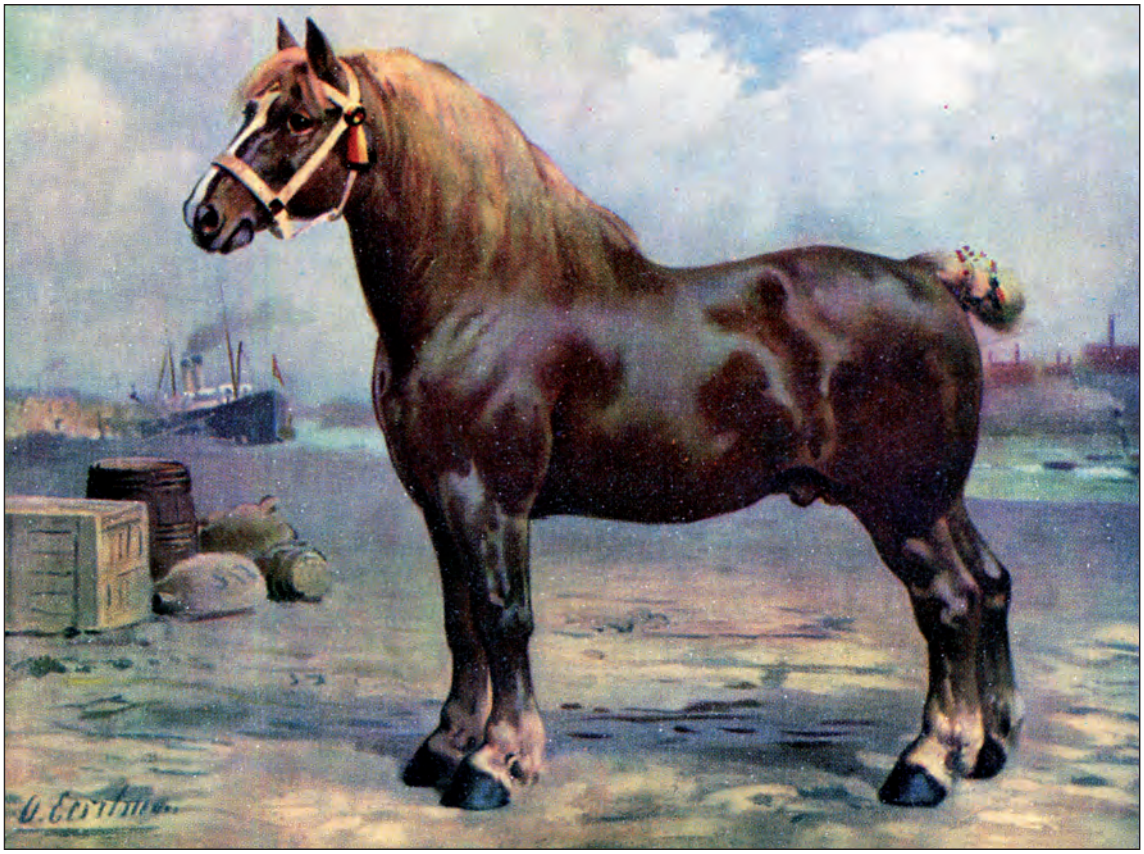

◄ *Het Belgische paard. Prentbriefkaart naar olieverfschilderij van Otto Eerelman.*

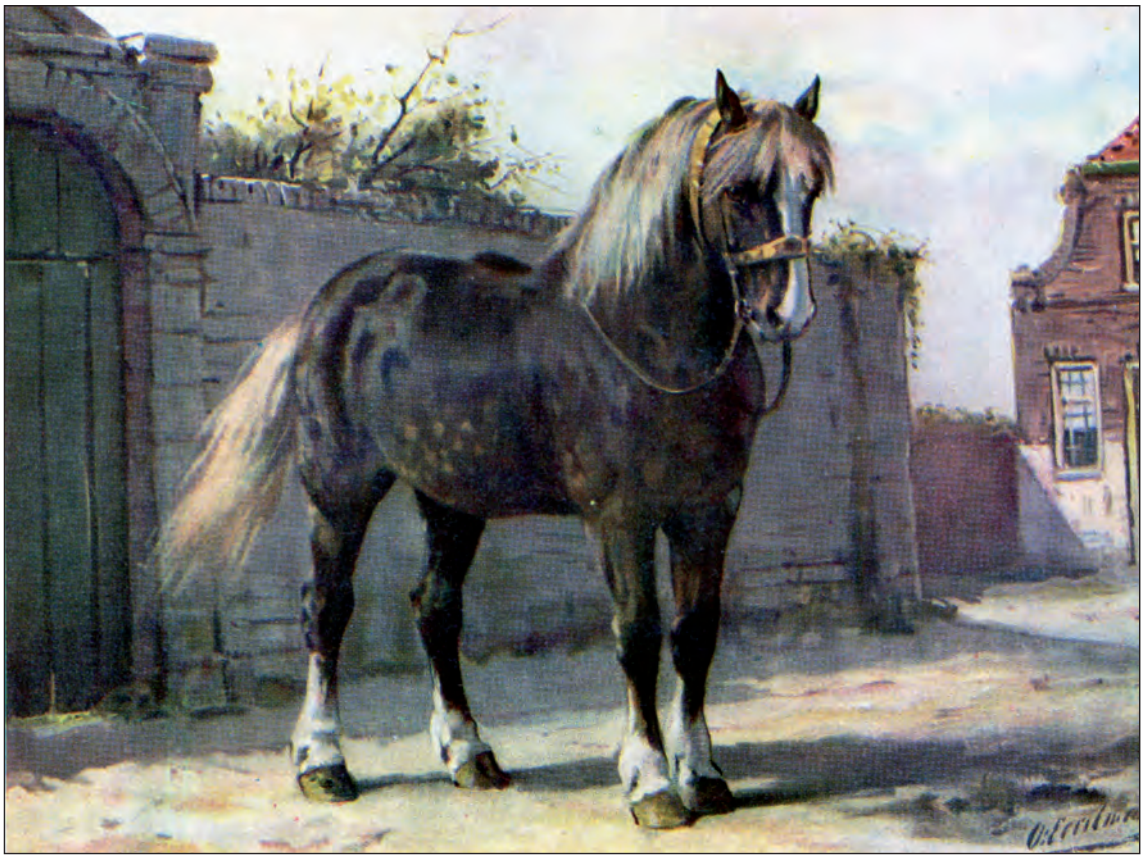

◄ *Het Zeeuwse paard. Prentbriefkaart naar olieverfschilderij van Otto Eerelman.*

De paardenkeuring op de Grote Markt op de 28ste augustus. (Schilderij uit 1920 van Otto Eerelman, 1839-1926). Op 28 augustus herdenkt Groningen het ontzet van de stad op 28 augustus 1672.